

BLEIBURG I KRIŽNI PUT KAO TEMA HRVATSKE HISTORIOGRAFIJE

Pirić, Ana

Undergraduate thesis / Završni rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Split / Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:172:740276>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-18**

Repository / Repozitorij:

[Repository of Faculty of humanities and social sciences](#)

SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET

ZAVRŠNI RAD

BLEIBURG I KRIŽNI PUT KAO TEMA HRVATSKE
HISTORIOGRAFIJE

ANA PIRIĆ

SPLIT, 2023.

Sveučilište u Splitu

Filozofski fakultet

Odsjek za povijest

**BLEIBURG I KRIŽNI PUT KAO TEMA HRVATSKE
HISTORIOGRAFIJE**

Mentor: prof. dr. sc. Aleksandar Jakir

Studentica: Ana Pirić

Split, rujan 2023.

Sadržaj:

1. Uvod	1
2. Teret prošlosti.....	2
3. Od Pavelića do Tita	3
3.1. Hrvatska prije Drugog svjetskog rata.....	3
3.2. Početak Drugog svjetskog rata i uspostava NDH	4
3.3. Promjene na jugoslavenskom prostoru.....	5
3.4. Pad Nezavisne Države Hrvatske	6
3.5. Odnos Saveznika i Tita.....	7
3.6. Povlačenje prema sjeveru	7
4. Bleiburg i bleiburška tragedija	9
4.1. Predaja na Bleiburgu	9
4.2. Koliko je ljudi došlo do Bleiburga?	10
5. Križni put	12
6. Logori.....	13
7. Masovna stratišta i grobnice.....	15
7.1. Masovne grobnice u Sloveniji	16
7.2. Masovne grobnice u Hrvatskoj	18
7.3. Masovne grobnice u Bosni i Hercegovini	19
7.4. Brojčani podaci o smrtno stradanim ljudima na <i>Križnom putu</i>	20
7.4.1. Zdravko Dizdar	21
7.4.2. Ivo Goldstein	22
7.4.3. Josip Jurčević	23
7.4.5. Kazimir Katalinić.....	24
7.4.6. Vladimir Žerjavić.....	25
7.4.7. Antifašistički zbornik o Bleiburgu	27

7.4.8. Strana historiografija o broju žrtava	28
8. Hrvatska emigracija o Bleiburgu i Križnom putu	29
8.1. John Ivan Prcela i <i>Hrvatski holokaust</i>	29
8.2. Hrvatska emigracija o krivcima	32
8.3. Emigracija o broju žrtava	34
9. Tko je odgovoran za Bleiburg i Križni put?	35
10. Zašto se Bleiburg i križni put smatraju kontroverznim temama?	39
11. Problematika u istraživanju Bleiburga i Križnog puta	41
11. Zaključak.....	43
12. Popis literature.....	45
Sažetak.....	48
Abstract.....	49

1. Uvod

Povijest sama po sebi nosi težinu. Donosi politički, društveni i kulturni napredak, ali je iznjedrila zla koja se ne mogu izbrisati, zaboraviti ili ignorirati. Jedno od povijesnih zala bila je, u historiografiji poznata, bleiburška tragedija koju su pratili marševi smrti ili „Hrvatski križni put“. Ovaj završni rad treba analizirati svibanjske događaje iz 1945. godine kroz oči hrvatske historiografije. Pred povjesničare stavljen je ogroman izazov. Toliko toga se godinama prešućivalo, zabranjivalo i pokušavalo uništiti. Uz pomoć strane i jugoslavenske historiografije, a najviše emigrantske literature, hrvatska historiografija danas barata činjenicama i rezultatima istraživanja koja su često oprečna. Zbog različitih svjetonazora, učenja, životnih sredina povjesničari imaju različite stavove o istoj temi.

Na početku rada govori se o teretu prošlosti, krivnji i posljedicama mogućeg oprosta. Zatim se daje povijesna pozadina događaja koji su (ne)izravno utjecali na bleiburšku katastrofu. Drugi svjetski rat u hrvatskoj je povijesti zapisan kao jedan od najtragičnijih događaja uopće. Objašnjeno je kako je Hrvatska krajem rata izašla kao gubitnik te se takva našla na meti velikih sila koje su nemilosrdno odlučivale o njejoj budućnosti. Ta budućnost bila je Jugoslavija s Titom na čelu pod kojom je ubijen nepoznat broj Hrvata. O bleiburškoj tragediji i tragediji križnoga puta govori se kroz oči hrvatskih povjesničara i ljudi koji su izravno sudjelovali u otkrivanju masovnih grobnica. Dijelom hrvatske historiografije smatra se i emigrantska historiografija koja je pisala o Bleiburgu onda kada nitko drugi nije. Također, u radu se navode brojke poginulih, pobjeglih, ubijenih ratnih zločinaca.

Posljednja poglavlja posvećena su pitanjima o krivcu za ratne zločine, problematici i izazocima u proučavanju Bleiburga. Govori se i o kontroverznosti i osjetljivosti bleiburške tragedije i križnoga puta.

2. Teret prošlosti

Prošlost kao nešto nematerijalno ima iznimnu težinu. Willy Brandt koristio je izraz „teret/težina prošlosti“ u kontekstu povijesti nacionalsocijalizma u Njemačkoj. Izraz je postojan na različitim jezicima i u različitim društvima koja su u prošlosti pretrpjela povijesne tragedije s dalekosežnim posljedicama. Tragedije se ne mogu zaboraviti i izbrisati niti se društvo može pretvarati kao da se nikada nisu ni dogodile. One ostaju duboko urezane u sjećanjima preživjelih, a s vremenom u kolektivnom sjećanju ljudi kojima je prirodno tražiti odgovore i uzroke. U vezi s tim, Jean Amery smatra manjkom odgovornosti prema teretu prošlosti odmak od iste, zatvaranje očiju pred onime što se dogodilo te promoviranje ideje „pomirenja ili oprosta“.¹ Manjak odgovornosti obuhvaća „negiranje, uvećavanje, relativiziranje ili odbacivanje tragične prošlosti“.² Takav odnos prema prošlosti uvreda je žrtvama i njihovo moralno nepriznavanje. Primo Levi još je brutalniji te spomenuto naziva „ubijanje po drugi put“. Odbijanje suočavanja s prošlošću ne pruža ljudima odgovore i potrebnu pouku kako bi znali postupati u budućnosti ako se čovječanstvo nađe u sličnim okolnostima. Sve ima dvije strane, tako i teret prošlosti. Druga strana medalje kaže da suočavanje s prošlošću potencijalno može biti izvor novih trauma. Na početku suočavanje može biti „oslobađajuće, no lako može poprimiti optužujući karakter“.³ Tragedije se tumače na različite načine, postaju instrument u rukama čovječanstva, jabuka razdora među različitim nacionalnostima te najgore, postaju „društvena opsesija“. Tragičnu prošlost treba prihvatiti onakvu kakva se dogodila, sa svim krivcima i sudionicima te spriječiti „pretvorbu prošlosti u motiv novih tragedija“.⁴ Jedna od tragedija koja je obilježila prvenstveno hrvatski narod, bila je Bleiburška tragedija i Hrvatski križni put 1945. godine.

¹ Geiger, Vladimir., Grahek Ravančić, Martina. *Jasenovac i Bleiburg između činjenica i manipulacija*, u: Benčić, Andriana., Odak, Stipe., Lucić, Danijela. *Jasenovac – manipulacije, kontroverze i povijesni revizionizam*, Javna ustanova Spomen područje Jasenovac, 2018., str. 7

² Isto, str. 8

³ Isto, str. 8

⁴ Isto, str. 8

3. Od Pavelića do Tita

3.1. Hrvatska prije Drugog svjetskog rata

Da bi se razumjela problematika i objasnili događali neposredno nakon Drugog svjetskog rata treba biti upoznat sa tadašnjim političkim i vojnim stanjem. Poznato je da je još od Prvog svjetskog rata gorući problem Kraljevine Jugoslavije (u narodu poznate pod imenom Prva Jugoslavija) bilo tzv. hrvatsko pitanje. Jedino je Hrvatska seljačka stranka imala legitimet predstavljati Hrvate i hrvatski narod.⁵

Jugoslavenski prostor prošao je kroz turbulentno razdoblje zbog narušenih političkih odnosa. Razilaženje u povijesnom i političkom smislu doseglo je vrhunac raspadom Prve Jugoslavije.⁶ I za vrijeme monarhističke Jugoslavije svaka se država članica Jugoslavije borila za svoju autonomiju. Hrvatskoj je to uspjelo nakon uspostave Banovine Hrvatske nastale na temelju sporazuma Cvetković-Maček. Tada je Dragiša Cvetković bio predsjednik vlade Kraljevine Jugoslavije, a Vladko Maček bio je predsjednik najjače stranke u Hrvatskoj, HSS-a.⁷

Srbija je željela ujedinjenje svih područja na kojima živi srpsko stanovništvo. Da se to ostvarilo, Hrvatska bi izgubila dio teritorija. Sporazumom Cvetković-Maček, Hrvatska je dobila Kastav i Međimurje, teritorijalno se proširila na područje BiH, ali je izgubila dio Srijema i Boku kotorsku.⁸

⁵ Jurčević, Josip., Esih, Bruna., Vukušić, Bože. *Čuvari bleiburške uspomene*, Zagreb, A. D. 2003., str. 21

⁶ Isto, str. 21

⁷ Bilandžić, Dušan. *Hrvatska moderna povijest*. Zagreb, 1999., str. 81

⁸ Radelić, Zdenko. *Hrvatska u Jugoslaviji 1945. – 1991. od zajedništva do razlaza*, Rijeka, 2006., str. 25

3.2. Početak Drugog svjetskog rata i uspostava NDH

Situacija u Europi bila je toliko užarena zbog čega je Adolf Hitler 23. kolovoza 1939. godine sa SSSR-om potpisao sporazum o međusobnom nenapadanju čime je spriječio rat na dva fronta.⁹ Samo 9 dana kasnije, u jutarnjim satima 1. rujna 1939. godine započeo je rat sa dalekosežnim posljedicama, u historiografiji poznat pod imenom Drugi svjetski rat. Početkom rata smatra se napad njemačke vojske na Poljsku. Dva dana kasnije, Velika Britanija i Francuska objavile su rat Njemačkoj.¹⁰

Rastom pritiska sila Osovina nad monarhističkom Jugoslavijom, 25. ožujka 1941. godine, Kraljevina Jugoslavija postala je članica Trojnog pakta.¹¹ Nakon smjene vlasti u Kraljevini Jugoslaviji kada general Simović preuzima kormilo, sile Osovine bez prethodne najave rata napadaju Kraljevinu početkom travnja 1941. godine.¹² Taj se događaj naziva tzv. Travanjski rat. Rat je završen 17. travnja 1941. kapitulacijom Kraljevine Jugoslavije.¹³

Dok je rat bijesnio Kraljevinom Jugoslavijom, Slavko Kvaternik je na radio Zagrebu, 10. travnja 1941. proglasio Nezavisnu Državu Hrvatsku. Kroz svoj kratki vijek, NDH bila je političkim vezama srodna i bliska nacističkoj Njemačkoj i fašističkoj Italiji¹⁴. Nekoliko dana nakon Kvaternikovog proglašenja novonastale države, u NDH je stigao vrhovni poglavnik dr. Ante Pavelić Mlađi¹⁵. Pavelić je, pozivajući se na Njemačku i Italiju, uveo jednostranački sustav.¹⁶

⁹ Jurčević, Josip. *Bleiburg – Jugoslavenski poratni zločini nad Hrvatima*, Zagreb, 2008., str. 28

¹⁰ Isto, str. 29

¹¹ Isto, str. 37

¹² Rulitz, Florian Thomas. *Bleiburška i vetrinjska tragedija: partizansko nasilje u Koruškoj na primjeru protukomunističkih izbjeglica u svibnju 1945*. Zagreb, 2012., str. 45

¹³ Travanjski rat: <https://povijest.hr/nadanasnjidan/travanjski-rat-napad-treceg-reicha-na-jugoslaviju-1941/> (pristupljeno: 10. rujna 2023.)

¹⁴ Bilandžić, Dušan. *Hrvatska u Europi na kraju Drugoga svjetskog rata*, u: *Međunarodni znanstveni skup „Bleiburg 1945.-1995“*, str. 36

¹⁵ Matković, Hrvoje. *Povijest Nezavisne Države Hrvatske*, Zagreb, 2002., str. 62

¹⁶ Isto, str. 88

3.3. Promjene na jugoslavenskom prostoru

Vojnim uspjesima 1943. godine savezničke su države osigurale svoje položaje nad silama Osovine. Strateška prevlast i nadmoć Saveznika bila je rezultat vezanih poraza sila Osovine.¹⁷ Jedna od ključnih bitaka koja je pridonijela raspletu rata u korist Saveznika bila je bitka kod Staljingrada u veljači 1943. godine. Zahvaljujući toj pobjedi Saveznici su imali prostora za napredovanje prema Italiji i Njemačkoj te južnoj Francuskoj.¹⁸

Samo dvije godine kasnije, to je stanje iznjedrilo konačnu vojnu pobjedu Saveznika. Može se zaključiti da su ratne operacije tijekom 1944. i 1945. godine bile potvrda savezničke vještine i snage naspram sila Osovine. Saveznici su, prvenstveno, svoje snage slali na teritorije koje su okupirale Njemačka i Italija. Savezničko vojno napredovanje sa sobom je, uz vojne, donijelo i političke promjene. Takav razvoj situacije nije zaobišao ni područje današnje Hrvatske ili tzv. „jugoslavenski prostor“.¹⁹

Preokret na jugoslavenskom području bio je polovicom 1944. godine. Tada je Narodnooslobodilačka vojska ovladala većim područjem Crne Gore, Makedonije, Sandžaka, Srbije, Vojvodine, dijela Hrvatske te Bosne i Hercegovine.²⁰ Na području današnje RH postojale su dvije međusobno suprotstavljene strane: ustaše i partizani. NDH se borila za hrvatsku neovisnost i teritorijalnost te očuvanje ustaške vlasti. U pitanju neovnosti NDH se razlikovala od partizana koji su željeli Hrvatsku kao sastavnicu Jugoslavije. Da bi se ostvarila partizanska ideja, sa vlasti je trebalo smijeniti poglavnika Antu Pavelića i srušiti njegovu vladu. Pavelićeva vlada željela je *čistu* Hrvatsku, Hrvatsku bez Srba, Roma i Židova.²¹

Na području NDH osim Oružanih snaga NDH prisutni su bili vojnici njemačkog Trećeg Reicha, fašističke Italije, Mađarske te pripadnici Jugoslavenske vojske u Otadžbini (JvuO ili četnici), Narodnooslobodilačkog pokreta (NOP) i Partizanskih odreda Jugoslavije. Njihova prisutnost na relativno malom prostoru bila je uzrokom brojnih ljudskih gubitaka vojnika i civila. Sve spomenute grupe gajile su vlastiti svjetonazor, zauzimale suprotne strane u ratu i imale različite planove za budućnost. Takva situacija bila je plodno tlo za razmjerno velik sukob s ogromnim ljudskim gubicima.

¹⁷ Jurčević, Josip. *Bleiburg – Jugoslavenski poratni zločini nad Hrvatima*, str. 197

¹⁸ Grahek-Ravančić, Martina. *Bleiburg i Križni put 1945.*, Zagreb, 2009., str. 27

¹⁹ Jurčević, Josip. *Bleiburg – Jugoslavenski poratni zločini nad Hrvatima*, str. 197

²⁰ Isto, str. 198

²¹ Isto, str. 199.

Neki od ciljeva NOP-a u Hrvatskoj bili su: „borba za potpuno oslobođenje Hrvatske od fašističkih okupatora i njihovih domaćih okupatora, borba za sjedinjenje s Hrvatskom svih njezinih otuđenih dijelova, od onih koje je Pavelić prodao Italiji i Mađarskoj, do onih koje su talijanski imperijalisti prisvojili nakon prvog imperijalističkog rata“.²² Partizanske snage svoju su moć pokazale 'oslobađanjem' Beograda u listopadu 1944. godine koji je do tada bio pod njemačkom vlašću.²³

3.4. Pad Nezavisne Države Hrvatske

Postalo je izvjesno da su sile Osovine pred porazom, čime bi se NDH našla na strani gubitnika. Da bi se to spriječilo, pojedinci unutar NDH radili su na tome da hrvatsku državu prebace na stranu pobjednika i tako je očuvaju. U historiografiji, taj se pokušaj naziva puč Vokić-Lorković iz 1944. godine.²⁴ Nakon što je istina izašla na vidjelo, na Antu Vokića (ministar oružanih snaga) i Mladena Lorkovića (ministar unutarnjih poslova NDH) gledalo se kao na urotnike te su završili u kaznionici u Lepoglavi. Pogubljeni su u travnju 1945. godine.²⁵ Goldstein smatra da puč Vokić-Lorković nije mogao spasiti NDH jer je to zapravo bio pokušaj spašavanja žive glave. NDH, zbog svoje suradnje sa Njemačkom, kod zapadnih Saveznika bila je prekrižena.²⁶

Početak svibnja 1945. godine sovjetska armija napredovala je prema Berlinu. Bilo je pitanje vremena kada će rat završiti. Hitler je bio u beznadnom položaju te je počinio samoubojstvo. Hitlerova smrt i njemačka kapitulacija značila je poraz NDH, marionetske države Trećeg Reicha, u Drugom svjetskom ratu.²⁷

²² Jelić, Ivan. *Hrvatska u ratu i revoluciji 1941 – 1945.*, 1994., str. 135

²³ Matković, Hrvoje. *Povijest Nezavisne Države Hrvatske*, str. 199

²⁴ Jurčević, Josip. *Bleiburg – Jugoslavenski poratni zločini nad Hrvatima*, str. 65

²⁵ Jurčević, Josip. *Prikrivena stratišta i grobišta Jugoslavenskih komunističkih zločina*, Zagreb, 2012., str. 17

²⁶ Goldstein, Slavko., Goldstein, Ivo. *Jasenovac i Bleiburg nisu isto*, Zagreb, 2011., str. 133

²⁷ Svjetski ratovi: <https://enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=59137> (pristupljeno: 9. rujna 2023.)

3.5. Odnos Saveznika i Tita

Na samom početku rata, zapadne sile zalagale su se za obnovu Kraljevine Jugoslavije s dinastijom Karađorđević. Izbjeglička vlada u Londonu i kralj bili bi na čelu Kraljevine. S partizanskim uspjesima i sve većim okupiranim teritorijem, Saveznici su mijenjali svoju politiku kako im je najbolje strateški odgovaralo u određenom trenutku.²⁸

Saveznici su jugoslavensku komunističku vlast priznali početkom ožujka 1945. godine.²⁹ Područje Prve Jugoslavije Saveznicima je bilo važno strateško područje kao granice između zapadnih kapitalističkih zemalja i istočnog komunističkog bloka. Od iznimne je važnosti bilo uspostaviti kontrolu nad tim područjem. Iako Saveznicima nije odgovara Titova politika, popuštali su mu iz spomenutih razloga.³⁰

Kao mogući razlog predaje izbjeglica Titu i JA je sporazum Tito – Šubašić iz lipnja 1944. godine. Sporazumom je Tito pristao na stvaranje Jugoslavije s unutarnjim federativnim uređenjem. Prihvaćena je ideja o novoj zajedničkoj vladi u kojoj bi bili članovi izbjegličke vlade u Londonu. Kasnije se pokazalo da je Tito ignorirao sporazum i uspostavio diktaturu.³¹

3.6. Povlačenje prema sjeveru

Radi bržeg i efikasnijeg partizanskog napredovanja, vodstvo NDH odlučilo se na povlačenje vojske i civila prema Sloveniji 5. svibnja 1945. godine. Iznenadno povlačenje bila je potvrda neorganizirane državne vlasti NDH.³² Danas se zna da je: „Hrvatska vlada s visokim državnim funkcionarima, s crkvenim dostojanstvenicima i predstavnicima kulturnog života na put krenula 6. svibnja, kroz Dravograd je prema Klagenfurtu prošla 7. svibnja“.³³ Koliko je to bio iznenađan i brzoplet, a nadasve neorganiziran pothvat govori činjenica da je 8. svibnja tijekom sjednice Glavnog ustaškog stana u Rogaškoj Slatini odlučeno, zatim i naređeno HOS-u povlačenje prema Sloveniji i Koruškoj po vlastitom osjećaju. Za vrijeme povlačenja vojske i

²⁸ Matković, Hrvoje. *Povijest Nezavisne Države Hrvatske*, Zagreb, 2002., str. 170

²⁹ Jurčević, Josip. *Prikrivena stratišta i grobišta Jugoslavenskih komunističkih zločina*, str. 17

³⁰ Bilješke sa predavanja

³¹ Matković, Hrvoje. *Povijest Nezavisne Države Hrvatske*, Zagreb, 2002., str. 199 – 201

³² Jurčević, Josip. *Bleiburg – Jugoslavenski poratni zločini nad Hrvatima*, str. 215

³³ Isto, str. 215

civila, vodstvo poražene NDH nadalo se otvorenom sukobu između Saveznika i vojske SSSR-a.³⁴

Osnovni smjerovi povlačenja hrvatske vojske i civila bili su sljedeći:

- Zagreb-Novri Dvori-Rogatec-Celje,
- Samobor-Zidani Most-Celje,
- Varaždin-Ivanec-Krapina-Rogatec-Celje
- Celje-Maribor-Dravograd.³⁵

Dok se vojska povlačila na sjever, trajali su pregovori s partizanskim zapovjednicima o prelasku austrijske granice. Tražila se zaštita Crvenog križa za oko 200 tisuća hrvatskih vojnika i oko 500 tisuća civila. Kolona se trebala predati zapadnim saveznicima. Danas je jasno da ti pregovori nisu imali nikakvu korist.³⁶ Nakon saznanja o njemačkoj kapitulaciji, Pavelić (koji je tada bio u bijedu) je u Rogaškoj Slatini donio odluku o predaji britanskim i američkim snagama da izbjegnu sovjetsku i partizansku vlast.³⁷

Na putu prema Austriji, veliku većinu Hrvata zarobila je Jugoslavenska vojska još na slovenskom teritoriju, a samo se mali dio probio do austrijske granice i prešao istu.³⁸ Skupinu ljudi koja se probila do Austrije vodio je general Rafael Boban. General i dio kolone, probili su se na području zapadno od Dravograda 14. svibnja 1945. godine. Istog je dana, veliki broj hrvatskih vojnika i civila prešao austrijsku granicu i došao do grada Bleiburga ili na slovenskom Pilberka.³⁹

³⁴ Rulitz, Florian Thomas. *Bleiburška i vetrinjska tragedija: partizansko nasilje u Koruškoj na primjeru protukomunističkih izbjeglica u svibnju 1945.*, str. 69

³⁵ Jurčević, Josip., Esih, Bruna., Vukušić, Bože. *Čuvari bleiburške uspomene*, str. 35

³⁶ Isto, str. 221

³⁷ Goldstein, Slavko., Goldstein, Ivo. *Jasenovac i Bleiburg nisu isto*, str. 135.

³⁸ Jurčević, Josip. *Prikrivena stratišta i grobišta Jugoslavenskih komunističkih zločina*, str. 19

³⁹ Jurčević, Josip., Esih, Bruna., Vukušić, Bože. *Čuvari bleiburške uspomene*, str. 38

4. Bleiburg i bleiburška tragedija

Hrvatska historiografija pojmom Bleiburg smatra događaje u svibnju 1945. godine, netom nakon Drugog svjetskog rata, koji su se zbili na „jugoslavensko (slovensko)-austrijskoj granici“.⁴⁰ Preciznije rečeno, ti događaji obuhvaćaju završni vojni pothvat Jugoslavenske armije (JA) nad zarobljenim postojbama vojske NDH i Trećeg Reicha. Pripadnici britanske vojske izručile su „neutvrđen broj hrvatskih domobrana i ustaša, slovenskih domobrana, crnogorskih i srpskih četnika, kao i civila“ Titovim snagama.⁴¹

4.1. Predaja na Bleiburgu

Odbjegli vojsku i civile u Bleiburgu dočekala je 38. brigada Petog korpusa Osme savezničke armije kojom je zapovijedao Patrick Scott.⁴² U dvorcu Thurn-Valassina, 15. svibnja 1945. godine održan je sastanak između britanskih, hrvatskih i jugoslavenskih snaga. Predstavnik Velike Britanije bio je zapovjednik 38. pješачke brigade Patrick Scott. Hrvatska je imala 3 predstavnika: generali Ivan Herenčić i Servatzy te pukovnik Danijel Crljen. Predstavnici jugoslavenske strane bili su komesar 51. divizije JA potpukovnik Milan Basta i zapovjednik 14. slovenske divizije potpukovnik Ivan Kovačić.⁴³

Zbog manjka vremena, hrvatski su predstavnici prihvaćali i one uvjete koji im nisu išli u korist. Zauzvrat, Milan Basta kao jugoslavenski predstavnik obećao je brigadiru Scottu da će jugoslavenska vojska sa svakim zarobljenikom postupati kao s ratnim zarobljenikom.⁴⁴

⁴⁰ Geiger, Vladimir. *Josip Broz Tito i ratni zločini: Bleiburg Folksdojčeri*, Zagreb, 2013., str. 9

⁴¹ Geiger, Vladimir., Grahek Ravančić, Martina. *Jasenovac i Bleiburg između činjenica i manipulacija*, u: *Jasenovac – manipulacije, kontroverze i povijesni revizionizam*, str. 38

⁴² Jurčević, Josip., Esih, Bruna., Vukušić, Bože. *Čuvari bleiburške uspomene*, str. 38

⁴³ Mijatović, Anđelko. *Bleiburška tragedija i križni put Hrvatskog naroda*, Zagreb, 2007., str. 31

⁴⁴ Rulitz, Florian Thomas. *Bleiburška i vetrinjska tragedija: partizansko nasilje u Koruškoj na primjeru protukomunističkih izbjeglica u svibnju 1945.*, str. 108

4.2. Koliko je ljudi došlo do Bleiburga?

Danas se ne zna sa sigurnošću koliko je ljudi došlo do Bleiburga. Točan broj ljudi koji su sudjelovali u povlačenju vrlo je teško utvrditi jer su Pavelićevi sljedbenici brojke uvećavali, a komunistički umanjivali.⁴⁵

Jugoslavenska vojna historiografija smatrala da je u završnim operacijama za vrijeme ofenzive JA život izgubilo više od 100 000 ljudi dok ih je oko 340 000 zarobljeno. Većinom su zarobljeni ili ubijeni bili pripadnici njemačkih i antikomunističkih postrojbi. Od broja zarobljenih, njemačkih vojnika bilo je 221 287, a pripadnika Oružanih snaga NDH⁴⁶ oko 120 000. Prema tome, u Austriju je, pred Titovim snagama, pobjeglo više od 240 000 vojnika.⁴⁷

U dnevniku 38. irske pješačke brigade piše da je 14. svibnja 1945. godine hrvatski časnik upozorio kako u susret britanskim položajima dolazi 200 000 vojnika podijeljenih u dvije skupine dok ih prati oko 500 000 civila.⁴⁸ Geiger i Grahek Ravančić smatraju da te brojke nisu relevantne. Nerealno je da je toliko velik broj ljudi bježao pred JA i došao u okrilje Saveznika. Svoj stav opravdavaju činjenicom da je većina pribjegle vojske i civila bila zarobljena na području od Slovenj Gradca preko Dravograda do Bleiburga.⁴⁹

15. svibnja 1945. godine predao se najveći broj Hrvata (HOS, civilne i vlasti i civili). Kroz dva dana predalo se oko 95 100 vojnika JA. Tijekom borbi za vrijeme povlačenje od 6. do 15. svibnja, poginulo je 10 000 hrvatskih vojnika.⁵⁰

Prema navodima hrvatske enciklopedije brojke smrtno stradalih zarobljenika u rasponu su od „200.000 ubijenih Hrvata i oko 12.000 Slovenaca, 6.000 Crnogoraca, 3.000 Srba i oko 60.000 Nijemaca do oko 250.000 hrvatskih civila, osobito žena i djece te ratnih zarobljenika, pripadnika poraženih hrvatskih postrojbi, ili je pak navedena uopćena procjena od više desetaka tisuća žrtava“.⁵¹ Također, Hrvatska enciklopedija na svojim internetskim stranicama navodi da se 15. i 16. svibnja prema izvješćima jugoslavenskih jedinica u okolici Bleiburga predalo 95

⁴⁵ Goldstein, Slavko., Goldstein, Ivo. *Jasenovac i Bleiburg nisu isto*, str. 136

⁴⁶ Među pripadnike Oružanih snaga NDH ubrojene su: ustaše, domobrani, srpski i crnogorski četnici i dr. (Geiger, Vladimir., Grahek Ravančić, Martina. *Jasenovac i Bleiburg između činjenica i manipulacija*, u: *Jasenovac – manipulacije, kontroverze i povijesni revizionizam*, str. 38)

⁴⁷ Geiger, Vladimir. *Josip Broz Tito i ratni zločini: Bleiburg Folksdojčergeiger*, str. 21

⁴⁸ Geiger, Vladimir., Grahek Ravančić, Martina. *Jasenovac i Bleiburg između činjenica i manipulacija*, u: *Jasenovac – manipulacije, kontroverze i povijesni revizionizam*, str. 38

⁴⁹ Isto, str. 38 – 39

⁵⁰ Dizdar, Zdravko., Geiger, Vladimir., Rupiće, Mate. *Bleiburg i križni put*; u: *Hrvatska književna revija - 29 (1996)*, 5, str. 885

⁵¹ Geiger, Vladimir., Grahek Ravančić, Martina. *Jasenovac i Bleiburg između činjenica i manipulacija*, u: *Jasenovac – manipulacije, kontroverze i povijesni revizionizam*, str. 46

000 vojnika (bez civila).⁵² O broju stradalih na križnom putu postoje različite procjene, a brojke se kreću od 45 000 do 200 000 ubijenih i poginulih ljudi.⁵³

Historiografija raspolaže saznanjem da je dana 17. svibnja 1945. godine Kabinet maršala Jugoslavije izvjestio predstojnika britanskog vojnog izlasanstva o pismu u kojem se govori o predaji 200 000 Jugoslavena u Austriji. Pisalo je da će 200 000 ljudi preuzeti Štab III. armije koje su imale unaprijed sve potrebne upute. Pismo je Josipu Brozu Titu uputio zapovjednik Saveznika na području Sredozemlja, feldmaršal Harold Alexander.⁵⁴

⁵² Bleiburg: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=8154> (pristupljeno 8. rujna 2023.)

⁵³ Križni put: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=34099> (pristupljeno 8. rujna 2023.)

⁵⁴ Geiger, Vladimir., Grahek Ravančić, Martina. *Jasenovac i Bleiburg između činjenica i manipulacija*, u: *Jasenovac – manipulacije, kontroverze i povijesni revizionizam*, str. 39

5. Križni put

Prvo, i za većinu jedino, značenje riječi „križni put“ je kršćanska pobožnost u spomen Isusove muke od trenutka kada je osuđen na smrt do polaganja mrtvoga tijela Isusa Krista u grob.⁵⁵ „Križni put“ za Hrvate i hrvatski narod ima još jedno značenje. Križni put označava stradanje pripadnika poražene vojske NDH i izbjeglih hrvatskih civila koja su uslijedila nakon izručenja JA kraj Bleiburga 15. svibnja 1945. godine.⁵⁶ Sam naziv „križni put“ plod je hrvatske političke emigracije⁵⁷ o kojoj će biti riječ u kasnijem poglavlju.

Nakon završnih bitki Drugog svjetskog rata, predaje i izručenja na bleiburškom polju, ogromne kolone zarobljenika (vojnika i civila) krenule su „kući“. Povratak je bio organiziran uz oružanu pratnju JA. Oni koji nisu ubijeni u logorima u Sloveniji, svoj su put nastavljali diljem Hrvatske. Zarobljenici su bili prisiljeni na dugotrajne i iscrpljujuće marševe smrti koji su organizirani sa logorima kroz Hrvatsku, Bosnu i Hercegovinu te Italiju. Zbog rasporeda logora, marševi smrti zvani su „križni put“. Najviše logora je bilo u Sloveniji i u sjevernoj Hrvatskoj.⁵⁸ Rute su se prostirale sve do jugoslavensko-rumunjske i jugoslavensko-grčke granice.

Najveći broj pogubljenja bio je u blizini gradova Dravograd, Maribor, Celje te u Kočevskom Rogu. Oni koji nisu ubijeni, uputili su se u tzv. marševe smrti ili „križne puteve“ kada su pješaćili prema logorima po cijeloj Jugoslaviji.⁵⁹

Među kolonama ljudi, osim Hrvata, bile su i druge antikomunističke snage: iz Srbije, Crne Gore i sl.⁶⁰ Pogubljenja koja su uglavnom vođena bez evidencije, a posebno bez sudskog procesa, ujedno su bila način obračuna jugoslavenskog državnog vrha protiv narodnih neprijatelja i proces učvršćenja vlasti.⁶¹

⁵⁵ Križni put: <https://rastimougospodinu.com/krizni-put-podi-za-mnom/> (pristupljeno: 10. rujna 2023.)

⁵⁶ Križni put: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=34099> (pristupljeno: 10. rujna 2023.)

⁵⁷ Isto, <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=34099> (pristupljeno: 10. rujna 2023.)

⁵⁸ Jurčević, Josip. *Prikrivena stratišta i grobišta Jugoslavenskih komunističkih zločina*, str. 50

⁵⁹ Geiger, Vladimir., Grahek Ravančić, Martina. *Jasenovac i Bleiburg između činjenica i manipulacija*, u: *Jasenovac – manipulacije, kontroverze i povijesni revizionizam*, str. 38

⁶⁰ Križni put: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=34099> (pristupljeno: 10. rujna 2023.)

⁶¹ Jurčević, Josip. *Prikrivena stratišta i grobišta Jugoslavenskih komunističkih zločina*, str. 19

6. Logori

Prije jugoslavenskih komunističkih logora treba spomenuti i one britanske. Glavni britanski logori bili su smješteni oko glavnog grada Savezne pokrajine Koruške, Klagenfurta.⁶² Od poznatijih britanskih logora ističu se logori u mjestima Grafenstein, Krumpendorf i Viktring. U logoru u Grafensteinu bilo je oko 6 tisuća Hrvata od kojih je 50-ak bilo vjerskih dužnosnika.⁶³ Komunističke vlasti nisu imale obzira prema vjeri: „Jao onima, kod kojih su našli molitvenik ili kronicu: njih su tukli do krvi“.⁶⁴ Bez obzira na takav stav naspram vjere, svjedočanstva nam govore da je ljudima jedina utjeha u tim trenucima bila upravo vjera. Zatočeni svećenici u tajnosti su održavali mise, a ogroman utjecaj vjere na Hrvate potvrđuje sljedeće: „Mi smo Hrvati Božji narod, mi smo i putem na bijegu išli u mnoge crkve na molitvu. Ne glasi bez razloga naše geslo „Bog i Hrvati“ i Za dom spremni“.⁶⁵ U logoru u Krumpendorfu primljeni su članovi vlade NDH.⁶⁶

Sabirni logori prostirali su se diljem rute kojom su zarobljenici pješaćili ka svojoj smrti. U logorima su bili mučeni i vojnici i civili bez obzira na spol i dob.⁶⁷ Prvi sabirni logor bio je onaj u okolici Maribora dok je najviše ubijenih bilo u logoru u Mariboru, Celju i Kočevju.⁶⁸

Na ulasku u svaki logor zarobljenici su bili pregledani i razvrstani u skupine, nakon čega bi uslijedilo ispitivanje. U (privremenim) logorima nisu se poštivale odredbe Ženevske

⁶² Rulitz, Florian Thomas. *Bleiburška i vetrinjska tragedija: partizansko nasilje u Koruškoj na primjeru protukomunističkih izbjeglica u svibnju 1945.*, str. 131

⁶³ Rulitz, Florian Thomas. *Bleiburška i vetrinjska tragedija: partizansko nasilje u Koruškoj na primjeru protukomunističkih izbjeglica u svibnju 1945.*, str. 143

⁶⁴ Isto, str. 218

⁶⁵ Isto, str. 144

⁶⁶ Isto, str. 143

⁶⁷ Jurčević, Josip. *Prikrivena stratišta i grobišta Jugoslavenskih komunističkih zločina*, str. 22

⁶⁸ Križni put: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=34099> (pristupljeno: 10. rujna 2023.)

konvencije⁶⁹ o odnosu prema ratnim zarobljenicima.⁷⁰ Pravila Ženevske konvencije kršilo je pljačkanje žrtvi, fizičko iscrpljivanje glađu, dugotrajni marševi koji su trajali točno onoliko koliko su ljudi mogli pješati da se mučenje nastavi na drugoj lokaciji.⁷¹ Pravila su kršena lošim smještajem i nehumanim higijenskim uvjetima. Bili su to predivjeti za širenje bolesti unutar logora.⁷² Koliko su loši bili uvjeti u logorima govori sljedeće: „Mi, preživjeli bili smo teretnjacima nasilno odvedeni preko Podkorena u Šentvid. U tamošnjem logoru morali smo 6 dana ležati na zemlji i nismo se smjeli odatle pomaknuti. Zadnjih tih šest dana nismo dobili ništa za jesti. U noći smo jeli travu“.⁷³

Osim novih logora, jugoslavenske su vlasti nastavile koristiti logore prethodnih režima i narodnih neprijatelja. Prvenstveno se misli na logor u Jasenovcu koji je radio najmanje do početka 1948. godine⁷⁴ čime je teza da je Jasenovac bio samo ustaški logor, neutemeljena.

Na početku poglavlja navedeno je da jugoslavenske komunističke vlasti nisu imale obzira za dob zarobljenika. O tome nam govori spoznaja da su u logoru Teharje ubijana čak i nedužna djeca: „Već prvog dana našega boravka u Teharju bila su majkama oduzeta dojenčad i djeca koja nisu mogla hodati. Položili su ih na jedna velika seljačka kola i izložili suncu, bilo je oko petnaestero djece. Pod vrućim suncem i jakom žegom mlada su se tijela grčila, postala nemoćna i najzad utihnula. Majke su se derale i tulile i postale sulude. A komunisti su im govorili: „Cijelo leglo domobranstva, pa i djecu treba uništiti...“.⁷⁵

⁶⁹ Grahek Ravančić piše da prema odredbama Ženevske konvencije „ratnim se zarobljenicima smatraju svi vojnici i oficiri zarobljene vojske, kao i pripadnici dobrovoljačkih i policijskih odreda koji nose oznake pripadnosti vojnoj formaciji te civili koji bi se uključili u ratni sukob, a poštuju ratne zakone i običaje, kao i civili koji se ne bore, ali su u sklopu poražene vojne snage. Od trenutka zarobljavanja ratni su zarobljenici u vlasti neprijateljske sile, a ne jedinica koje su ih zarobile ili su za njih zadužene (čl. 2.). Zemlja, u čijoj se vlasti nalaze ratni zarobljenici, mora se brinuti za njihovo uzdržavanje (čl. 4.). Zarobljene osobe zadržavaju svoja građanska prava i ne smiju biti izložene nasilju i maltretiranju (čl. 3.). Odredbe Ženevske konvencije jasno govore o transportiranju zarobljenika i njihovu smještaju u logore. Prema njima, dopušteno je zarobljenike pješice evakuirati u logore, i to u etapama od 20 kilometara na dan. Zarobljenike treba smjestiti u zgrade ili barake, koje omogućuju sve higijenske i zdravstvene uvjete. Osim toga, točno je propisana prehrana te svi ostali uvjeti potrebni za ljudski odnos prema zarobljenicima. Što se tiče kažnjavanja, određeno je kako vojničke i sudske vlasti zemlje koja drži ratne zarobljenike mogu kazniti onim mjerama koje su predviđene za ista djela protiv vojničkih osoba njihove vojske. Ta vojska je dužna, nakon završetka ratnih operacija, omogućiti povratak ratnih zarobljenika u domovinu“ (Grahek Ravančić, Martina. *Izručenja zarobljenika s bleiburškog polja i okolice u svibnju 1945.*, str. 531)

⁷⁰ Geiger, Vladimir., Grahek Ravančić, Martina. *Jasenovac i Bleiburg između činjenica i manipulacija*, u: *Jasenovac – manipulacije, kontroverze i povijesni revizionizam*, str. 42 – 43

⁷¹ Križni put: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=34099> (pristupljeno: 10. rujna 2023.)

⁷² Geiger, Vladimir., Grahek Ravančić, Martina. *Jasenovac i Bleiburg između činjenica i manipulacija*, u: *Jasenovac – manipulacije, kontroverze i povijesni revizionizam*, str. 42 – 43

⁷³ Rulitz, Florian Thomas. *Bleiburška i vetrinjska tragedija: partizansko nasilje u Koruškoj na primjeru protukomunističkih izbjeglica u svibnju 1945.*, str. 131

⁷⁴ Jurčević, Josip. *Prikrivena stratišta i grobišta Jugoslavenskih komunističkih zločina*, str. 22

⁷⁵ Rulitz, Florian Thomas. *Bleiburška i vetrinjska tragedija: partizansko nasilje u Koruškoj na primjeru protukomunističkih izbjeglica u svibnju 1945.*, str. 218

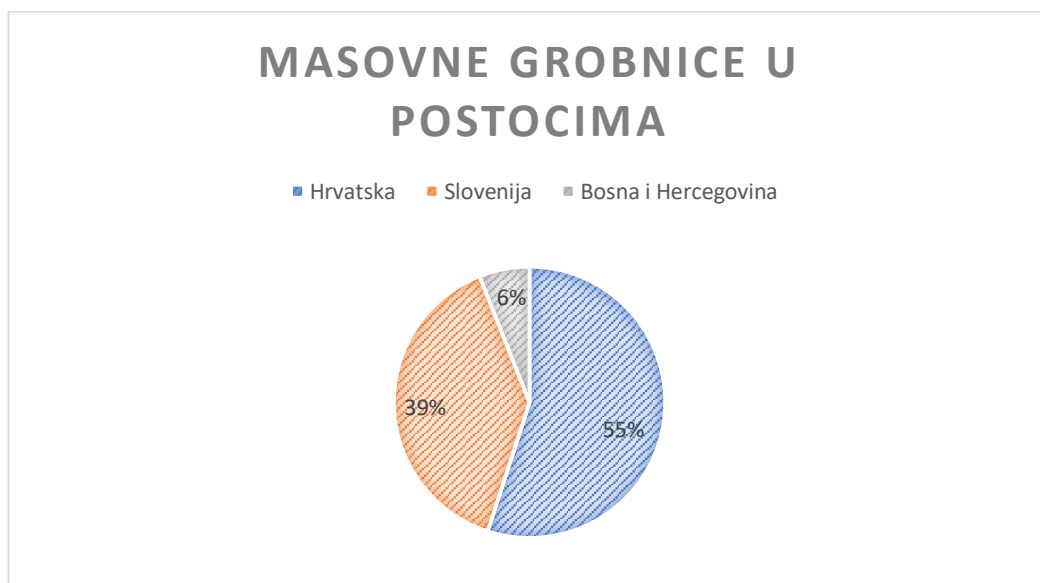
Likvidacije i masovna stradanja na križnom putu trajala su od svibnja do kolovoza 1945. godine kada je 3. kolovoza proglašeno stanje opće amnestije. O broju žrtava govorit će se u sljedećim poglavljima.⁷⁶

7. Masovna stratišta i grobnice

O okrutnosti JA prema zarobljenicima govori brojka masovnih grobišta i stratišta.⁷⁷ Masovne su grobnice bile sakrivene i prekrivane, a nerijetko su to bile prirodne jame.⁷⁸

Jurčević navodi podatak o postojanju 1517 masovnih grobnica na teritorijima četiriju država⁷⁹: Republike Hrvatske, Republike Slovenije, Republike Italije i Federacije BiH.⁸⁰

Najveći broj evidentiranih grobišta je u Hrvatskoj, ukupno 834. Slijede ih grobišta na teritoriju Slovenije, njih 591. Na teritoriju BiH nalazi se 91 grobište, dok je na teritoriju Republike Italije pronađeno samo jedno.⁸¹ Kada bismo brojke pretvorili u postotke, u Hrvatskoj se nalazi 55% grobišta od ukupnog broja, na teritoriju Republike Slovenije 39%, Federacije Bosne i Hercegovine 6%.⁸²

⁷⁶ Križni put: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=34099> (pristupljeno: 10. rujna 2023.)

⁷⁷ Jurčević, Josip. *Prikrivena stratišta i grobišta Jugoslavenskih komunističkih zločina*, str. 22

⁷⁸ Križni put: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=34099> (pristupljeno: 10. rujna 2023.)

⁷⁹ Jurčević, Josip. *Prikrivena stratišta i grobišta Jugoslavenskih komunističkih zločina*, str. 49

⁸⁰ Isto, str. 50

⁸¹ Isto, str. 50

⁸² Isto, str. 50

7.1. Masovne grobnice u Sloveniji

Godine 1990. u Sloveniji započeo je rad *Komisije za uređenje pitanja prikrivenih grobišta*.⁸³ 1999. godine za vrijeme gradnje mariborske obilaznice (autocesta Maribor-Ljubljana⁸⁴) otkriven je dio protutenkovskog rova u mjestu Tezno. U 70 metara širine, pronađeno je i ekshumirano 1 179 osoba.⁸⁵ Odluku o pokolju u logoru Tezno donio je Milan Basta, jedan od jugoslavenskih predstavnika u Bleiburgu.⁸⁶

Austrijski su mediji 2007. godine objavili da je Slovenija (vrlo moguće) najveća masovna grobnica u Europi. Joža Dežman o tome je rekao: „Samo u protutenkovskom rovu kod Maribora leži više nego dvostruko toliko ljudi koliko ih je pokopano u Srebrenici, a među njima vjerojatno tisuće izbjeglica, koje su Britanci isporučili partizanima u Bleiburgu“.⁸⁷

Komisija Vlade Republike Slovenije za uređenje pitanja prikrivenih zločina provela je 2007. godine tzv. sondiranje terena prilikom čega su potvrđene sumnje. Potvrđeno je postojanje grobnice na tri različita lokaliteta. Ukupna dužina grobnice bila je približno 950 m, a dubina od 1 do 1,5 m. Sve upućuje da je grobište u Teznom najveće poslijeratno europsko grobište unutar kojega je pokopano od 15 000 do 20 000 ljudi⁸⁸ od kojih je većina hrvatske nacionalnosti⁸⁹ tj. pripadnici Oružanih snaga NDH. Svjedočanstva tvrde da je u Teznom ubijeno više od 24 tisuće ratnih zarobljenika.⁹⁰ Jedno od hrvatskih mišljenja bilo je, da u Teznom počiva oko 40 000 žrtava no spomenuto saznanje negira tu priču. Također, 15 000 do 20 000 žrtava ruši tezu člana Saveza antifašističkih boraca i antifašista Hrvatske da je nedaleko od Maribora ubijeno „1 500 ustaša čuvara jasenovačkog i drugih logora“.⁹¹

Drugo važno grobište je ono u Kočevskom Rogu. Jedno je od najvećih u Sloveniji i tu je ubijeno „više desetaka tisuća zarobljenih i izručenih slovenskih domobrana, hrvatskih

⁸³ Jurčević, Josip. *Prikrivena stratišta i grobišta Jugoslavenskih komunističkih zločina*, str. 36

⁸⁴ Mijatović, Anđelko. *Bleiburška tragedija i križni put Hrvatskog naroda*, str. 42

⁸⁵ Geiger, Vladimir., Grahek Ravančić, Martina. *Jasenovac i Bleiburg između činjenica i manipulacija*, u: *Jasenovac – manipulacije, kontroverze i povijesni revizionizam*, str. 40

⁸⁶ Mijatović, Anđelko. *Bleiburška tragedija i križni put Hrvatskog naroda*, str. 42

⁸⁷ Rulitz, Florian Thomas. *Bleiburška i vetrinjska tragedija: partizansko nasilje u Koruškoj na primjeru protukomunističkih izbjeglica u svibnju 1945.*, str. 214

⁸⁸ Geiger, Vladimir., Grahek Ravančić, Martina. *Jasenovac i Bleiburg između činjenica i manipulacija*, u: *Jasenovac – manipulacije, kontroverze i povijesni revizionizam*, str. 40

⁸⁹ Rulitz, Florian Thomas. *Bleiburška i vetrinjska tragedija: partizansko nasilje u Koruškoj na primjeru protukomunističkih izbjeglica u svibnju 1945.*, str. 215

⁹⁰ Mijatović, Anđelko. *Bleiburška tragedija i križni put Hrvatskog naroda*, str. 42

⁹¹ Geiger, Vladimir., Grahek Ravančić, Martina. *Jasenovac i Bleiburg između činjenica i manipulacija*, u: *Jasenovac – manipulacije, kontroverze i povijesni revizionizam*, str. 40

domobrana i ustaša, crnogorskih i srpskih četnika“.⁹² Stratištem je zapovijedao major JA Sima Dubajić, ubojstva su izveli pripadnici „čete 11. dalmatinske brigade 26. divizije Četvrte JA“.⁹³ Simo Dubajić u svojoj je knjizi, u poglavlju „Mojih 13 000 ustaša“ zapisao da je tijekom zapovijedanja logorom bio pod utjecajem alkohola te da nije pokazivao milost prema narodnim neprijateljima.⁹⁴ Likvidacije u Kočevskom Rogu vršile su se na sljedeći način: žrtve su bile vezane zglobovima jedne za druge, stajali su uz rub jame i čekali pucanje – pucalo bi im se u vrat nakon čega bi mrtvi padali u jamu. U slučaju da bi netko tko je upao ranjen u jamu preživio strijeljanje, jugoslavenske snage bacale su ručnu bombu da osiguraju smrt svih unutar jame.⁹⁵

Komisija je do 2008. godine popisala 581 prikriveno grobište. Godinu dana kasnije, tijekom ožujka 2009., pronađeno je grobište Barbarin Rov gdje se nalazi masovna grobnica Huda Jama.⁹⁶ Kako bi sakrili svoje zločine, jugoslavenske komunističke vlasti napravili su barijeru na ulazu u jamu. Barijera, dužine 100 m i jačine 400 m³, imala je 11 pregradnih zidova da se spriječi ulazak u jamu.⁹⁷ Slike ženskih pletenice obišle su svijet kao dokaz o brojnosti žrtava jugoslavenskog komunizma i vladajuće Partije.

Komisijско istraživanje u masovnom stratištu Barbarin Rov u Hudi Jami razlog je za prekid svakog istraživačkog rada. Blokada *Komisije za uređenje pitanja prikrivenih grobišta* traje i danas.⁹⁸

⁹² Geiger, Vladimir., Grahek Ravančić, Martina. *Jasenovac i Bleiburg između činjenica i manipulacija*, u: *Jasenovac – manipulacije, kontroverze i povijesni revizionizam*, str. 40

⁹³ Isto, str. 41

⁹⁴ Rulitz, Florian Thomas. *Bleiburška i vetrinjska tragedija: partizansko nasilje u Koruškoj na primjeru protukomunističkih izbjeglica u svibnju 1945.*, str. 217

⁹⁵ Isto, str. 219

⁹⁶ Jurčević, Josip. *Prikrivena stratišta i grobišta Jugoslavenskih komunističkih zločina*, str. 36

⁹⁷ Rulitz, Florian Thomas. *Bleiburška i vetrinjska tragedija: partizansko nasilje u Koruškoj na primjeru protukomunističkih izbjeglica u svibnju 1945.*, str. 217

⁹⁸ Jurčević, Josip. *Prikrivena stratišta i grobišta Jugoslavenskih komunističkih zločina*, str. 36

7.2. Masovne grobnice u Hrvatskoj

Nakon križnog puta u Sloveniji, ubojstva su nastavljena diljem Hrvatske. Postoje stratišta u okolici Bjelovara, Karlovca, Krapine, Samobora, Siska, Zagreba i sl. Na širem zagrebačkom području sabirni logori bili su u Jankomiru, na Kanalu, u Maksimiru, Podsusedu, Prečkom...⁹⁹

Kao što je već spomenuto, na teritoriju RH evidentirana su 834 grobišta (55% od ukupnog broja grobišta).¹⁰⁰ Najviše prikrivenih grobišta je u Zagrebačkoj županiji¹⁰¹ – čak 116 grobišta. U postotcima to je 14% od ukupnog broja grobišta na teritoriju RH. Najmanje prikrivenih grobišta je u Međimurskoj županiji – 4 grobišta ili 0,48% od ukupnoga broja.¹⁰²

Zanimljiv je podatak da je samo 196 grobišta obilježeno dok je 1 321 grobište neobilježeno. U postotcima to je: 12,92% obilježenih grobišta i nevjerojatnih 86,95% neobilježenih.¹⁰³

U 671 prikrivenom stratištu (80,5%) na području RH nalaze se posmrtni ostatci žrtava jedino hrvatske nacionalnosti. U 1 343 prikrivenih stratišta i grobišta (88,5%) nalaze se žrtve koje je likvidirala jugoslavenska komunistička vlast.¹⁰⁴

Dva najpoznatija grobišta na teritoriju RH su Jazovka¹⁰⁵ i Macelj¹⁰⁶. I jedno i drugo stratište, smješteni su uz hrvatsko-slovensku granicu.

Masovna grobnica Jazovka nalazi se u šumi kraj naselja Sošice (Žumberak). Ulazni dio u jamu dubok je oko 34 m te ima oblik kao bunar. Na dnu je izduženi kosi dio čija je dužina oko 15 m. Prije 3 godine (2020. godine) iz jame je ekshumirano 814 kostura.¹⁰⁷

Masovna grobnica Macelj najveće je stratište u RH. Iz grobnice je ekshumirano 1 163 kostura. Vjerojatno se u cijeloj Maceljskoj šumi nalaze posmrtni ostaci od 13 000 žrtava. To je pretpostavka jer više od 130 jama nikada nije istraženo. Početkom lipnja 1945. godine u

⁹⁹ Križni put: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=34099> (pristupljeno: 10. rujna 2023.)

¹⁰⁰ Jurčević, Josip. *Prikrivena stratišta i grobišta Jugoslavenskih komunističkih zločina*, str. 50

¹⁰¹ U ovom primjeru, Zagrebačka županija uključuje i Grad Zagreb.

¹⁰² Jurčević, Josip. *Prikrivena stratišta i grobišta Jugoslavenskih komunističkih zločina*, str. 50

¹⁰³ Isto, str. 64

¹⁰⁴ Isto, str. 51

¹⁰⁵ Godine 1999. otkriven je lokalitet Jazovka kod Sošica. (Jurčević, Josip. *Prikrivena stratišta i grobišta Jugoslavenskih komunističkih zločina*, str. 36)

¹⁰⁶ Godine 1992. otkriven je lokalitet Maceljska gora kod Krapine. (Jurčević, Josip. *Prikrivena stratišta i grobišta Jugoslavenskih komunističkih zločina*, str. 33)

¹⁰⁷ Jazovka: <https://jazovka.hr/1/o-jazovki/> (pristupljeno: 16. rujna 2023.)

Macelju je ubijen 21 franjevac, svećenik i bogoslov.¹⁰⁸ Crkveni vjerodostojnici u Macelj su dovedeni iz logora Grafenstein.¹⁰⁹ Krajem Drugog svjetskog rata područjem Maceljske šume svakodnevno je prolazilo „više tisuća zarobljenika ovom dolinom na svom križnom putu od Bleiburga do Krapine, u nadi da će se napokon vratiti svojim domovima“.¹¹⁰ Tijekom svibnja i lipnja 1945. godine partizani su ubili više tisuća vojnika i civila hrvatske narodnosti u maceljskoj šumi. Likvidacija se provodila na sljedeći način: „Nalazišta i protokoli državne komisije ukazuju na to, da su maceljske žrtve prije smrti bile zadavljene žicom ili ubijene nekim tvrdim predmetom odnosno puščanim hitcem u zatiljak. Očevici i pismena dokumentacija potvrđuju i mučenja prije smrti“.¹¹¹

7.3. Masovne grobnice u Bosni i Hercegovini

Problem žrtvi Drugog svjetskog rata i poraća s posebnim naglaskom na žrtve Bleiburga i križnog puta, nikada nije bio dio dnevnog reda u Bosni i Hercegovini. Trenutno, sve informacije kojima raspolaže historiografija došle su iz redova Crkve, političkih zatvorenika i raznih udruga.¹¹² Tek je u posljednje vrijeme započelo zanimanje za moguće istraživanje i obilježavanje prikrivenih stratišta i grobišta.¹¹³

¹⁰⁸ Macelj: <https://ika.hkm.hr/novosti/75-obljetnica-maceljske-tragedije-i-zrtava-hrvatskog-kriznog-puta/> (pristupljeno: 16. rujna 2023.)

¹⁰⁹ Rulitz, Florian Thomas. *Bleiburška i vetrinjska tragedija: partizansko nasilje u Koruškoj na primjeru protukomunističkih izbjeglica u svibnju 1945.*, str. 223

¹¹⁰ Isto, str. 225

¹¹¹ Isto, str. 225

¹¹² Jurčević, Josip. *Prikrivena stratišta i grobišta Jugoslavenskih komunističkih zločina*, str. 36

¹¹³ Isto, str. 14

7.4. Brojčani podaci o smrtno stradalim ljudima na *Križnom putu*

Službeni podaci o broju stradalih hrvatskih vojnika i civila ne postoje te su povjesničari prisiljeni koristiti dostupne izvore i podatke.¹¹⁴ Preciznu brojku smrtno stradalih ljudi na Križnom putu pri povlačenju u Jugoslaviju teško je odrediti. Naime, svakodnevno su u logore dolazili novi zarobljenici nakon likvidacije onih koji su već bili u logorima.¹¹⁵

U cjelokupnoj literaturi broj žrtava, kao što je gore navedeno, varira. Brojke su u rasponu od 50 000 do 200 000-250 000 preko 500 000 pa sve do više od 1 000 000 poginulih i ubijenih ustaša, domobrana civilnog stanovništva NDH te slovenskih domobrana i srpskih i crnogorskih četnika.¹¹⁶ Primjerice, Komisija za uređenje pitanja prikrivenih grobišta u Sloveniji tvrdi je da na teritoriju Republike Slovenije pokopano oko 100 tisuća posijeratnih žrtava različitih nacionalnosti.¹¹⁷

Historiografija smatra relevantnim brojke od najmanje 70 000 do 80 000 žrtava vezanih za Bleiburg, dok su procjene da je od 50 000 do 55 000 Hrvata izgubilo život.¹¹⁸

Tzv. poimenične popise bleiburških žrtava i žrtava Križnoga puta teško je utvrditi i većinom su nepotpuni. Poimenični podaci nalaze se u raznim žrtvoslovima koji sadržavaju popise ubijenih iz Hrvatske te Bosne i Hercegovine. Ipak, mnogobrojne greške i nesustavnosti u navođenju ne čine žrtvoslove nerelevantnim izvorima. Bez obzira što postoji mnogo žrtvoslova, do današnjih je dana po imenu zapisano malo više od 5 000 ljudi koji su smrtno stradali na Bleiburgu i Križnom putu.¹¹⁹

Jedno od najobuhvatnijih istraživanja provela je *Komisija za utvrđivanje ratnih i poratnih žrtava Republike Hrvatske*. Komisija je u svom istraživanju, a kasnije u izvještaju koje je obuhvatilo razdoblje od veljače 1992. do rujna 1999. godine zaključila da je na Bleiburgu i Križnom putu stradalo oko 13 300 ljudi. Komisija je popisala žrtve po imenima u svojoj bazi podataka.¹²⁰ Popis je s vremenom dopunjen, a praktični rad Komsije prekinut je 1999. godine,

¹¹⁴ Jurčević, Josip. *Prikrivena stratišta i grobišta Jugoslavenkih komunističkih zločina*, str. 49

¹¹⁵ Geiger, Vladimir., Grahek Ravančić, Martina. *Jasenovac i Bleiburg između činjenica i manipulacija*, u: *Jasenovac – manipulacije, kontroverze i povijesni revizionizam*, str. 43

¹¹⁶ Isto, str. 43

¹¹⁷ Rulitz, Florian Thomas. *Bleiburška i vetrinjska tragedija: partizansko nasilje u Koruškoj na primjeru protukomunističkih izbjeglica u svibnju 1945.*, str. 215

¹¹⁸ Geiger, Vladimir., Grahek Ravančić, Martina. *Jasenovac i Bleiburg između činjenica i manipulacija*, u: *Jasenovac – manipulacije, kontroverze i povijesni revizionizam*, str. 43

¹¹⁹ Isto, str. 44

¹²⁰ Geiger, Vladimir., Grahek Ravančić, Martina. *Jasenovac i Bleiburg između činjenica i manipulacija*, u: *Jasenovac – manipulacije, kontroverze i povijesni revizionizam*, str. 44

dok je formirano Komisija ukinuta 2002. godine. Za vrijeme svoga istraživačkog rada, Komisija je zabilježila oko 700 prikrivenih grobišta, a samo su 24 antropološki istražena.¹²¹ Nakon toga popis se nije nadopunjavao i ima mnoštvo pogrešaka. Bez obzira na to, popis je od iznimne vrijednosti za historiografiju zbog niza korisnih informacija o žrtvama Drugog svjetskog rata i poraća.¹²²

Točan broj poginulih nikada nećemo saznati jer „jugoslavenski vlastodršci nikakvih istraga u tom smislu nisu dozvolili“, a „kad su se u Jugoslaviji 1950. službeno popisivale žrtve rata, bilo je strogo zabranjeno u te popise unijeti pale na 'neprijateljskoj strani'“. ¹²³

U sljedećim su poglavljima prikazani stavovi izabranih hrvatskih povjesničara.

7.4.1. Zdravko Dizdar

Zdravko Dizdar u svom istraživanju oslonio se na žrtvoslove te je „osobnom identifikacijom“ došao do brojke od 62 000 poginulih Hrvata. Brojka od 62 000 odnosi se na poslijeratne gubitke, a prvenstveno se misli na Bleiburg i Križni put. Nadalje, navodi da je u događajima na Bleiburgu i Križnom putu smrtno stradalo više od 50 000 Hrvata. Postoji mogućnost da su njegove brojke točne, no Dizdar nije naveo koje je žrtvoslove istraživao ni na koji je način provjeravao podatke.¹²⁴

¹²¹ Jurčević, Josip. *Prikrivena stratišta i grobišta Jugoslavenskih komunističkih zločina*, str. 33

¹²² Geiger, Vladimir., Grahek Ravančić, Martina. *Jasenovac i Bleiburg između činjenica i manipulacija*, u: *Jasenovac – manipulacije, kontroverze i povijesni revizionizam*, str. 44

¹²³ Šarić, Tatjana. *Bleiburške žrtve na stranicama Hrvatske revije*, u: *Časopis za suvremenu povijest* - 36 (2004), 2; str. 52

¹²⁴ Geiger, Vladimir., Grahek Ravančić, Martina. *Jasenovac i Bleiburg između činjenica i manipulacija*, u: *Jasenovac – manipulacije, kontroverze i povijesni revizionizam*, str. 44

7.4.2. Ivo Goldstein

Hrvatski povjesničar Ivo Goldstein krajem devedesetih napisao je razne članke o Bleiburgu i Križnom putu. Vrhunac istraživanja o tim temama knjiga je pod nazivom „Jasenovac i Bleiburg nisu isto“. Knjiga je plod istraživanja Ive Goldsteina i njegovog oca, Slavka Goldsteina.

Otac i sin Goldstein svoje istraživanje o svibanjskim događajima 1945. smatraju jedinim koji su na tako sažet način pružili „cjelovit historiografski pregled (...) pregled zasnovan na pomnim istraživanjima i objektivnom historiografskom pristupu, a bez jednostranih politizirajućih interpretacija.“¹²⁵

Za razumijevanje problematike Bleiburga i Križnog puta, Goldstein daje povezuje sa zločinima u logoru Jasenovac za vrijeme NDH stvarajući tzv. motiv osvete. Goldstein osvetu spominje na sljedeći način: „Osveta koja je kulminirala u svibnju 1945. godine nije bila bezrazložna. Ona je bila motivirana zločinom koji se počeo događati u travnju 1941. godine.“¹²⁶ U nastavku se pita je li kazna, čiji je motiv osveta, bila primjerena.¹²⁷

Povezanost Bleiburga i Jasenovca o čemu govori Goldstein možemo „opravdati“ izjavom zapovjednika Treće armije generala-lajtnanta Koste Nađa u kojoj je rekao da je „domaćim izdajnicima, četnicima i naročito ustašama, zadan odlučujući smrtni udarac i tako im onemogućeno da izbegnu zasluženu kaznu za zločinstva i nedela koja su ti izrodi počinili našim narodima“. Ova izjava Koste Nađa dio je izvještaja Josipu Brozu Titu, vrhovnom zapovjedniku JA.¹²⁸

Masovna ubojstva u Sloveniji u svibnju 1945. Goldstein opisuje kao „programirano selektivno ubijanje popraćeno mjestimičnim individualnim ispadima“.¹²⁹ Po njemu, na Križnom putu bilo je masovnih pljački, a sve je kulminiralo već spomenutom osvetom. Naime, Goldstein piše da strogih kazni nije bilo, partizanskih ispada bilo je relativno malo, ali „priča

¹²⁵ Goldstein, Slavko., Goldstein, Ivo. *Jasenovac i Bleiburg nisu isto*, str. 109

¹²⁶ Goldstein, Ivo. *Značenje godine 1945. u hrvatskoj povijesti i osvetnički gnjev, u: 1945. – Razdjelnica hrvatske povijesti*, Zagreb, 2006., str. 59

¹²⁷ Goldstein, Ivo. *Povijesne okolnosti Bleiburga i Križnog puta*, u: *Bleiburg i Križni put 1945. Zbornik radova*, gl. ur. Juraj Hrženjak, Zagreb, 2007., str. 32 – 33

¹²⁸ Geiger, Vladimir., Grahek Ravančić, Martina. *Jasenovac i Bleiburg između činjenica i manipulacija*, u: *Jasenovac – manipulacije, kontroverze i povijesni revizionizam*, str. 38

¹²⁹ Goldstein, Ivo. *Hrvatska 1918-2008*, Zagreb, 2008., str. 364

se da je navodno ipak bilo nekoliko strijeljanih partizana zbog samovoljnih ispada, ali o tome nisu pronađeni nikakvi dokumenti.“¹³⁰

O brojkama poginulih u svibanjskoj katastrofi, Goldstein navodi 55 000 ljudi. U svojim istraživanjima spominje jednog čovjeka na kojeg se ugledao, a to je bio Vladimir Žerjavić. Za Žerjavića piše da je objavio najpreciznije procjene.¹³¹ Kod Žerjavića se spominje brojka od 55 000 ljudi, no Žerjavić tom brojkom misli samo na Hrvate. Goldstein u svojoj analizi o brojkama ne spominje ni Žerjavićeve navode o 8 do 10 000 poginulih Slovenaca i oko 2 000 srpskih i crnogorskih četnika.¹³² Zanimljivo je da o broju poginulih na Bleiburškom polju, Goldstein navodi smrt „27 ustaša“. U nastavku, piše da je u povlačenju sudjelovalo između 100 000 i 150 000 ljudi, a vjerojatna brojka je ona o 134 000 ljudi. Nije objašnjeno na kojim se izvorima temelji Goldsteinova analiza te se „može zaključiti da je proizvoljna.“¹³³

7.4.3. Josip Jurčević

Josip Jurčević¹³⁴ hrvatski je povjesničar koji je u ljeto 1990. godine bio jedan od istraživača u tada novootkrivenoj jami *Jazovka*.¹³⁵

Geiger i Grahek Ravančić smatraju da je Jurčević u svojoj knjizi *Bleiburg. Jugoslavenski poratni zločini nad Hrvatima* vrlo malo i šturo obradio tematiku Bleiburga i križnoga puta. Prema dvojcu, Jurčević „prikazuje tek veoma površnu sliku svibanjskih događanja 1945., uklapajući se tako u odavno složena nacionalno patetična hrvatska stajališta, nedovoljno dokumentirana i naprečac argumentirana“.¹³⁶

Jurčevićeva druga knjiga o Bleiburgu nosi naziv *Prikrivena stratišta i grobišta jugoslavenskih komunističkih zločina*. Knjiga je nastala na temelju *Ugovora o provođenju znanstvenog istraživanja o ratnim zločinima počinjenim krajem i neposredno nakon Drugog svjetskog rata nad vojnim zarobljenicima i civilnim osobama s područja tadašnje Federalne*

¹³⁰ Goldstein, Ivo. *Hrvatska 1918-2008*, str. 365

¹³¹ Goldstein, Slavko., Goldstein, Ivo. *Tito*, Zagreb, 2015., str. 379

¹³² Žerjavić, Vladimir. *Žrtve oko Bleiburga i na križnom putu*, u: *U Bleiburgu iskra*, str. 84

¹³³ Geiger, Vladimir., Grahek Ravančić, Martina. *Jasenovac i Bleiburg između činjenica i manipulacija*, u: *Jasenovac – manipulacije, kontroverze i povijesni revizionizam*, str. 48

¹³⁴ O njegovom je istraživačkom radu govoreno u gotovo svakom poglavlju završnog rata zbog korištene literature.

¹³⁵ Jurčević, Josip. *Bleiburg – Jugoslavenski poratni zločini nad Hrvatima*

¹³⁶ Geiger, Vladimir., Grahek Ravančić, Martina. *Jasenovac i Bleiburg između činjenica i manipulacija*, u: *Jasenovac – manipulacije, kontroverze i povijesni revizionizam*, str. 48

Države Hrvatske. Ugovor su potpisali DORH i HDA.¹³⁷ Krajem 2008. godine dokazano je postojanje 1 517 masovnih prikrivenih stratišta i grobišta^{138, 139} Geiger i Grahek Ravančić o toj knjizi pišu da je „prepuna netočnih podataka, koja je ustvari kompilacija bez provjere onoga što je do tada prikupila saborska Komisija za utvrđivanje ratnih i poratnih žrtava RH, Komisija Vlade Republike Slovenije i Državna komisije za tajne grobnice ubijenih posle 12. septembra 1944 u Srbiji“.¹⁴⁰

Jurčević u svojoj knjizi *Prikrivena stratišta i grobišta jugoslavenskih komunističkih zločina* i Mladen Ivezić (knjiga *Genocid nad Hrvatima zapovijeda Tito*) navodno su pridošlice „stare emigrantske teze“¹⁴¹ o stradanju samo ili većinom Hrvata. Teza vodi do mišljenja da se u svibnju 1945. godine „dogodio genocid nad Hrvatima“.¹⁴²

Prema dostupnim podacima četiri jugoslavenske armije, u završnim operacijama zarobile su 170 000 neprijateljskih vojnika od kojih je 80 000 ubijeno, a 10 000 ranjeno. Jurčević navodi podatak o 116 000 zarobljenih, ranjenih i ubijenih ustaša – od ukupnog broja 86 031 je zarobljeno, 2 950 je ranjeno, a 26 947 zarobljenika je ubijeno.¹⁴³

7.4.5. Kazimir Katalinić

Istraživanja Kazimira Katalinića govore da su brojčani gubici Hrvata i Muslimana veći nego kod Vladimira Žerjavića. Na Bleiburgu i križnom putu stradalo je¹⁴⁴ najmanje 85 000, a najviše 198 500 ljudi. Optimalna brojka je 135 500 žrtava.¹⁴⁵ Žerjavić osporava Katalinićeva istraživanja smatrajući Katalinića pristašom ideje o velikim gubicima Hrvata i Muslimana kod Bleiburga i križnog puta.¹⁴⁶ S druge strane, Katalinić u članku Broj bleiburških žrtava osporava Žerjavića i njegove metode istraživanja. Žerjavić je iz nepoznatog razloga broj žrtava podijelio sa 2 i nije spomenuo civile što mu Katalinić zamjera.¹⁴⁷

¹³⁷ Jurčević, Josip. *Prikrivena stratišta i grobišta Jugoslavenskih komunističkih zločina*, str. 11

¹³⁸ Pogledaj sedmo poglavlje *Masovna stratišta i grobišta* u kojemu je korištena Jurčevićeva knjiga te su prikazani rezultati njegova istraživanja.

¹³⁹ Jurčević, Josip. *Prikrivena stratišta i grobišta Jugoslavenskih komunističkih zločina*, str. 12

¹⁴⁰ Geiger, Vladimir., Grahek Ravančić, Martina. *Jasenovac i Bleiburg između činjenica i manipulacija*, u: *Jasenovac – manipulacije, kontroverze i povijesni revizionizam*, str. 48

¹⁴¹ Isto, str. 48

¹⁴² Geiger, Vladimir. *Josip Broz Tito i ratni zločini: Bleiburg Folksdojčeri*, str. 21

¹⁴³ Jurčević, Josip. *Bleiburg – Jugoslavenski poratni zločini nad Hrvatima*, str. 363 – 364

¹⁴⁴ Način istraživanja je kao kod Žerjavića.

¹⁴⁵ Katalinić, Kazimir. *Broj bleiburških žrtava*, u: *50 godina Bleiburga*, Zagreb, 1995., str. 56 – 59

¹⁴⁶ Žerjavić, Vladimir. *Argumenti bez osnove*, u: *Časopis za suvremenu povijest* - 25 (1993), 2/3, str. 233

¹⁴⁷ Katalinić, Kazimir. *Broj bleiburških žrtava*, u: *50 godina Bleiburga*, str. 58

7.4.6. Vladimir Žerjavić

Vladimir Žerjavić smatra da je na Bleiburgu i Križnom putu život izgubilo 45 000 Hrvata i oko 4 000 Muslimana, iako zajedničke brojke Hrvata i Muslimana variraju od 45 000 do 55 000. Slovenaca je stradalo 8 000-10 000, a Srba i Crnogoraca tek 2 000.¹⁴⁸ Oslanjajući se na razne izvore, Žerjavić navodi brojku od 93 600 zarobljenih Hrvata. Najviše je ljudi poginulo na križnom putu, oko 26 500 vojnika i 6 800 civila.¹⁴⁹ To bi značilo da je, bez smrtnih stradanja ljudi njemačke nacionalnosti, u događajima na Bleiburgu i Križnom putu stradalo od 55 000 do 67 000 ljudi. Historiografija često bas analize i brojke do kojih je došao Vladimir Žerjavić smatra relevantnima. Međutim, najnovija istraživanja negiraju Žerjavićeve. Smatra se da su Žerjavićeve brojke preniske zbog naknadno otkrivenih grobišta u Republici Sloveniji. Osim što je broj ubijenih znatno veći, veći je i broj stradalih Srba i Crnogoraca.¹⁵⁰

Republike	Prirast u pojedinim republikama	
	1921. – 1931.	1931. – 1948.
BiH	+ 433 115	+ 240 212
Crna Gora	+ 48 703	+ 17 145
Hrvatska	+ 361 303	- 8 713
Makedonija	+ 141 234	+ 203 028
Slovenija	+ 98 163	+ 53 840
Srbija	+ 906 473	+ 802 054
Jugoslavija	+ 1 987 000	+ 1 307 566

Tablica 1.¹⁵¹ Hrvatska je u razdoblju od 1931. do 1948. imala pad u broju stanovništva što znači da je Hrvatska imala najveće gubitke.

¹⁴⁸ Žerjavić, Vladimir. *Opsesije i megalomanije oko Jasenovca i Bleiburga*, Zagreb, 1992., str. 75 – 79

¹⁴⁹ Žerjavić, Vladimir, *Žrtve oko Bleiburga i na križnom putu*, u: *U Bleiburgu iskra*, ur. Jozo Marević, Zagreb, 1993., str. 84

¹⁵⁰ Geiger, Vladimir., Grahek Ravančić, Martina. *Jasenovac i Bleiburg između činjenica i manipulacija*, u: *Jasenovac – manipulacije, kontroverze i povijesni revizionizam*, str. 45

¹⁵¹ Žerjavić, Vladimir. *Argumenti bez osnove*, u: *Časopis za suvremenu povijest* - 25 (1993), 2/3, str. 296

Jugoslavija	broj stanovnika 1948.		gubitak u ratu			
	procijenjeno	ustanov. propisom	razlika	Postoci prema stanovništvu 1948.	stanovništvo 1948.	demografski gubitak u ratu
ukupno	17 883 939	15 841 506	2 042 373	12,89	100,00	100,00
Slovenija	1 575 800	1 439 800	- 136 000	9,09	9,09	6,50
Hrvatska	4 441 401	3 779 858	- 661 543	17,50	23,86	32,40
BiH	3 144 534	2 563 767	- 580 767	22,65	16,18	28,43
Vojvodina	1 706 330	1 640 757	- 65 573	4,00	10,36	3,21
uža Srbija	4 625 727	4 154 175	- 471 552	11,35	26,22	23,09
Kosovo	771 650	733 034	- 38 616	5,27	4,63	1,89
Crna Gora	439 889	377 189	- 62 700	16,62	2,38	3,07
Makedonija	1 178 608	1 152 966	- 25 622	2,22	7,28	1,25

Tablica 2.¹⁵² Analizom tablice može se zaključiti da je tijekom i nakon Drugog svjetskog rata hrvatski narod izgubio oko 1 000 000 ljudi.

¹⁵² Žerjavić, Vladimir. *Argumenti bez osnove*, u: *Časopis za suvremenu povijest* - 25 (1993), 2/3, str. 297

7.4.7. Antifašistički zbornik o Bleiburgu

Koliko je Bleiburg podijeljena tema govori rad diplomiranog pravnika Jurja Hrženjaka, sudca Ustavnog suda SRH u mirovini. Naime, Hrženjak smatra da teme Bleiburga i Križnog puta većinom obrađivaju preživjeli sudionici (često u emigraciji) te oni u Hrvatskoj od 1990. do danas. Posljedično, 2006. Savez antifašista Republike Hrvatske u Zagrebu na znanstvenostručnom skupu pod imenom „Bleiburg i Križni put 1945.“ okupio je povjesničare (primjerice, na skupu su sudjelovali Ivo Goldstein, Ivo Josipović, Ivan Fumić, Tvrtko Jakovina i dr.¹⁵³) koji bi na znanstven tj. objektivan način prikazali pravu sliku oko Bleiburga. Drugačije rečeno, sve dotadašnje spoznaje ne smatraju relevantnima. Samo je objektivnim pristupom moguće doći do spoznaje i istine kakva god da je. Antifašisti slažu se da su se njihovi pripadnici borili za slobodu, ali da nisu neprijatelji hrvatskog naroda (iako su se borili protiv „hrvatskog fašizma“).¹⁵⁴ Bleiburška tragedija započela je bez obzira na Titovu zabranu iste. Zločine nisu počinili svi antifašisti nego pojedinci iz NOV-a i PO-a Hrvatske, NOR-a i članova KPH. Antifašisti zastupaju mišljenje (kao i Goldstein) da je tragedija hrvatskog naroda započela 1941. godine fašističkom okupacijom, a ne počinje događajima na Bleiburgu.¹⁵⁵ Za razliku od desničara, antifašisti smatraju da „svaka strana mora priznavati svoje grijehе i poštovati istine o svojim zločinima i tuđim žrtvama“. Po njima, desničari ne poštivaju tuđe žrtve niti osuđuju svoje zločine.¹⁵⁶

Pojedinci u Hrvatskoj zastupaju tezu da su neprijateljski vojnici koji su bili zarobljeni do 9. svibnja 1945. smatrani ratnim zaobljenicima. Vojnici koji su zarobljeni od 9. do 14. svibnja 1945. nisu ratni zarobljenici jer su „uhvaćeni kao naoružani pobunjenici protiv međunarodno priznate države, Demokratske Federativne Jugoslavije“. Kako je rat završen 9. svibnja 1945., oni (vojnici zarobljeni u periodu od 9. do 14. svibnja) su odmetnici i teroristi.¹⁵⁷ Zbog toga se prema njima ne treba postupati po pravilima Ženevske konvencije te su pod vlašću „međunarodno priznate države“.¹⁵⁸

¹⁵³ *Bleiburg i Križni put 1945.: zbornik radova sa znanstvenoga skupa, Zagreb 12. travnja 2006.*, Zagreb, 2007, str. 2

¹⁵⁴ Isto, str. 5

¹⁵⁵ Isto, str. 7 – 8

¹⁵⁶ Geiger, Vladimir., Grahek Ravančić, Martina. *Jasenovac i Bleiburg između činjenica i manipulacija*, u: *Jasenovac – manipulacije, kontroverze i povijesni revizionizam*, str. 50

¹⁵⁷ Komar, Slavko. *Iz rasprave na okruglom stolu*, u: *Bleiburg i Križni put 1945. Zbornik radova*, str. 97

¹⁵⁸ Damaška, Mirjan. *Po onodobnom međunarodnom pravu, neosporna je Titova odgovornost za zločine 1945.*, u: *Despot, Zvonimir. Tito. Tajne vladara. Najnoviji prilozi za biografiju Josipa Broza*, Zagreb, 2009., str. 468 – 469

7.4.8. Strana historiografija o broju žrtava

Rudolf Kiszling navodi brojku od 100 do 150 000 ubijenih hrvatskih časnika i vojnika nakon predaje partizanima.¹⁵⁹

Michael Portmann u svojim izračunima došao je do brojke od 80 000 stradalih zarobljenika raznih nacionalnosti (Hrvati, Bošnjaci, Srbi, Crnogorci, Slovenci, Nijemci) – vojnika i civila.¹⁶⁰

Nikolaj Tolstoj¹⁶¹ tvrdio je da su Britanci u svibnju 1945. godine izručili oko 200 000 Hrvata jugoslavenskim partizanima. Većina ih je ubijena u marševima smrti.¹⁶² U Bleiburgu je bilo 35 000 četnika od kojih je 11 000 poslano u Italiju.¹⁶³

¹⁵⁹ Dizdar, Zdravko., Geiger, Vladimir., Rupić, Mate. *Bleiburg i križni put*; u: Hrvatska književna revija - 29 (1996), 5, str. 888

¹⁶⁰ Geiger, Vladimir., Grahek Ravančić, Martina. *Jasenovac i Bleiburg između činjenica i manipulacija*, u: *Jasenovac – manipulacije, kontroverze i povijesni revizionizam*, str. 45

¹⁶¹ O njegovoj problematici više na početku poglavlja *Tko je odgovoran za Bleiburg i križni put?*

¹⁶² Dizdar, Zdravko., Geiger, Vladimir., Rupić, Mate. *Bleiburg i križni put*; u: Hrvatska književna revija - 29 (1996), 5, str. 888

¹⁶³ Geiger, Vladimir., Grahek Ravančić, Martina. *Jasenovac i Bleiburg između činjenica i manipulacija*, u: *Jasenovac – manipulacije, kontroverze i povijesni revizionizam*, str. 59

8. Hrvatska emigracija o Bleiburgu i Križnom putu

Hrvatska emigracija djelovala je u vrijeme kada je zbog režima u Titovoj Jugoslaviji bilo zabranjeno govoriti o Bleiburgu i Križnom putu.¹⁶⁴

Dijelom hrvatske emigracije bili su mnogi intelektualci koji su pred dolaskom komunizma 1945. godine napustili Hrvatsku i otišli u inozemstvo. Hrvatska emigracija djelovala je u časopisu *Hrvatska revija*. Časopis *Hrvatska revija* započela je Matica hrvatska 1928. godine u Zagrebu. Objavljivanje *Hrvatske revije* prekinuto je dolaskom komunističke vlasti, ali je nastavljeno s radom 1951. godine. Jedno vrijeme časopis su uređivali Antun Bonifačić i Vinko Nikolić. Od 1955. godine urednik *Hrvatske revije* postaje Vinko Nikolić i na tom je mjestu ostao sve do 1991. godine.¹⁶⁵ *Hrvatska revija* pogodna je za proučavanje Bleiburga i križnog puta jer su u časopisu mogli pisati ljudi različitih stajališta i svjetonazora. Većina tekstova o Bleiburgu dio je sjećanja sudionika te je autentična i subjektivna.¹⁶⁶

Bleiburg je utkan u hrvatski iseljenički identitet. Pomogao je da narod opstane i da sazna ne tako lijepe stvari. Bleiburg u emigraciji dodatno je vezao emigraciju za svoj hrvatski narod. To se potvrdilo krajem 80-ih i početkom 90-ih kada su Hrvati u Domovini i Hrvati u emigraciji zajedničkim snagama branile hrvatsku od velikosrpske agresije te sudjelovale u stvaranju samostalne i suverene Republike Hrvatske.¹⁶⁷

8.1. John Ivan Prcela i *Hrvatski holokaust*

Knjiga *Hrvatski holokaust* donosi svjedočanstva ljudi o masovnim likvidacijama hrvatskih vojnika koji su bačeni u improvizirane jame.¹⁶⁸ Autor knjige je John Ivan Prcela, rođen 1922. godine. Dok je pohađao Visoku franjevačku bogosloviju mobiliziran je, no uspješno bježi iz JA. Jedno vrijeme živio je u Rimu, zatim u Chicagu, Clevelandu, Parizu i dr.¹⁶⁹ Godine 1970. John Prcela i Stanko Guldescu objavili su knjigu *Operacija Slaughterhouse* (*Operacija klaonica*) kojoj je u izdanjima iz 2001. i 2005. godine promjenjeno ime u *Hrvatski*

¹⁶⁴ Križni put: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=34099> (pristupljeno: 10. rujna 2023.)

¹⁶⁵ Šarić, Tatjana. *Bleiburške žrtve na stranicama Hrvatske revije*, u: *Časopis za suvremenu povijest* - 36 (2004), 2; str. 506

¹⁶⁶ Isto, str. 507

¹⁶⁷ Nikolić, Vinko. *Bleiburg: uzroci i posljedice*, Zagreb, 2008., str. 58 – 59

¹⁶⁸ Prcela, John Ivan., Živić, Dražen. *Hrvatski holokaust*, str. 224

¹⁶⁹ Prcela, John Ivan. *Hrvatski holokaust II.; Dokumenti i svjedočanstva o poratnim pokoljima u Jugoslaviji*, Zagreb, 2005., str. 583

holokaust. Njihova knjiga *Operation Slaughterhouse* (Operacija klaonica) najznačajnije je djelo o bleiburškoj tragediji.¹⁷⁰ Prvo izdanje nastalo je u suradnji sa Draženom Živićem.

U predgovoru na početku knjige Prcela iznosi svoj jasan stav prema bleiburškoj tragediji te objašnjava zašto je knjigu nazvao, ni manje ni više nego, *Hrvatski holokaust*: „Na ovo me potiču sve češća otkrivanja masovnih grobnica mogega poklanog naraštaja diljem Slovenije, Hrvatske, Bosne i Hercegovine i na područjima sjeveroistočne Italije. Radi se o stotinama masovnih grobova (300 u samoj Sloveniji!) državotvornih Hrvata i Hrvatica. Zato smatramo da je *Hrvatski holokaust* najprimjereniji naslov s kojim možemo izaći pred hrvatsku čitateljsku publiku. Naslov *Hrvatski holokaust* doliči ovom djelu i zbog raznovrsnih užasnih okrutnosti koje su jugo-partizani i srbo-komunisti primjenjivali na stotinama tisuća hrvatskih žrtava. Ubijali su ih hitcima i tupim predmetima; ubijali su ih oštrim noževima; ubijali su ih smrtonosnim injekcijama i poljskim vilama; ubijali su ih žeđom i glađu; ubijali su ih užarenom vatrom i vreloom vodom; pribijali su ih na križ i krunili bodljikavom žicom; žive su ih u masama bacali u bezdane jame i u duboke rijeke; kao žive mrtvace ubijali su ih na mnogobrojnim marševima smrti, u živo meso urezivali su im hrvatske simbole i onda ih vješali po stablima. Silovali su, mučili i ubijali hrvatske djevojke i hrvatske majke, ubijali su majke pri porođajnim mukama i na koncu likvidirali čak i njihovu novorođenčad. Ubijali su ranjenike i tek unovačene hrvatske vojnike; prolijevali su ih benzinom i spaljivali: ubijali su sinove pred očima majki i muževe pred očima njihovih žena; ubijali su hrvatske novinare i profesore. Ubijali su hrvatske svećenike i svećeničke pripravnike (...) ubijali su redovnike i redovnice. UBIJALI SU SVE HRVATE I HRVATICE KOJI SU DRŽAVOTVORNO MISLILI JER IM JE CILJ BIO DA HRVATI ZAUVIJEK OSTANU BEZ HRVATSKE DRŽAVE!! Sve to je bio VELIKI HRVATSKI HOLOKAUST!“¹⁷¹

Knjiga je podigla prašinu zbog svjedočanstva Vjekoslava Maksa Luburića (u vrijeme NDH obnašao je dužnost generala OS NDH). Luburić govori o raspadu NDH i njenim zadnjim danima, događajima prije bleiburške tragedije te o povlačenju vojske i civila. Prcela Luburićev pogled na situaciju smatra „najboljom raščlambom uzroka i posljedica koje su u proljeće 1945. godine vodile 200 000 hrvatskih vojnika i 500 000 hrvatskih građana ravno u Bleiburg“.¹⁷² U

¹⁷⁰ Dizdar, Zdravko., Geiger, Vladimir., Rupiće, Mate. *Bleiburg i križni put*; u: Hrvatska književna revija - 29 (1996), 5, str. 889

¹⁷¹ Prcela, John Ivan. *Hrvatski holokaust II.; Dokumenti i svjedočanstva o poratnim pokoljima u Jugoslaviji*, str. 13

¹⁷² Prcela, John Ivan, *Hrvatski holokaust II.; Dokumenti i svjedočanstva o poratnim pokoljima u Jugoslaviji*, str. 11

knjizi navode da je pred Bleiburgom bilo više od 100 000 hrvatskih vojnika i više desetaka tisuća civila. Većina tih ljudi poginula je od ruke Titovih partizana.¹⁷³

O Titovim partizanima i odnosu sa britanskim i američkim predstavnicima, Prcela piše: „A britanska i američka ratna propaganda nadmašuju sve propagande drugih narodnosti upravo zbog toga što te države u ratno vrijeme mogu mobilizirati stručnjake mnogih propagandnih talenata, koji onda prodaju moralnu opravdanost britansko-američkih probitaka i prijateljima i neprijateljima. I svaki je saveznik Britanije ili SAD-a besprijekorni primjer kreposti dokle god traje rat, a u mnogim slučajevima i nakon rata. (...) Britansko-američka i komunističko-socijalistička propaganda uspjela je zavarati sve zemlje; iskoristivši vojne događaje 1945. godine, uspjelo im je uspostaviti nad Hrvatima takav režim koji nije imao, niti još uvijek ima, vjerojatno niti djelić potpore u hrvatskoga naroda“.¹⁷⁴

U svom je istraživanju zapisao razna svjedočanstva preživjelih sudionika holokausta. Pritom se susreo sa teškoćama zbog ljudskog straha za svoje u bližnje u Jugoslaviji ako bi progovorili o Bleiburgu i križnom putu. Većina ih je tražila da im imena ostanu u tajnosti do nekih sretnijih dana.¹⁷⁵ Prcela smatra da su svjedočanstva slična jer su ljudi bili dio iste tragedije. Postoji mogućnost i od pogrešaka u datiranju jer preživjeli za vrijeme bleiburške tragedije i križnog puta nisu imali „ni vremena ni mogućnosti točno bilježiti podatke tko, kada, gdje, zašto i kako je dotični ovo ili ono napravio“.¹⁷⁶

Ništa ne mijenja činjenicu da je knjiga Hrvatski holokaust jedna od najboljih za proučavanje Bleiburha i događaja križnoga puta.

¹⁷³ Dizdar, Zdravko., Geiger, Vladimir., Rupiće, Mate. *Bleiburg i križni put*; u: Hrvatska književna revija - 29 (1996), 5, str. 887

¹⁷⁴ Prcela, John Ivan. *Hrvatski holokaust II.; Dokumenti i svjedočanstva o poratnim pokoljima u Jugoslaviji*, str. 112

¹⁷⁵ Isto, str. 120

¹⁷⁶ Isto, str. 118 – 119

8.2. Hrvatska emigracija o krivcima

Vinko Nikolić o krivcu za bleiburšku tragediju piše: „Bleiburg je naša dvostruka katastrofa. Jedna katastrofa, što izginu onako strašan broj Hrvata. Druga katastrofa, što izginuše uzalud. Tko je kriv, da je izginuo onako strašan broj Hrvata? – Krivi su oni, koji su vojsku povelili u maglu. Kad su već odlučili likvidirati državu, da budu vojsku raspustili, ne bi bio izginuo onako strašan broj Hrvata. Tko je kriv, da izginuše uzalud? – Krivi su oni, koji su odlučili, da se borba prekine. Kad već nisu htjeli vojsku raspustiti, da budu nastavili hrvatski rat, Hrvati ne bi izginuli uzalud“. ¹⁷⁷

Jure Petričević kao odgovorne za bleiburšku tragediju drži Antu Pavelića i njegovu politiku te Vladka Mačeka i njegovu politiku. Mačeku zamjera manjak zalaganja za hrvatsku državu i pravo naroda na samoodređenje. Krivi ga za stav da je NDH plod njemačkih i talijanskih želja – smatra da je hrvatski narod uspostavio NDH. Posljednje, Mačeku nameće krivnju jer je olako prešao preko izručenja i likvidacija 150 000 hrvatskih vojnika Josipu Brozu Titu. Krivnju o žrtvama i njihovom izručenju nameće i poglavniku Paveliću jer je prema Pavelićevoj naredbi započelo povlačenje vojske i civila. Pavelića smatra krivim zbog neuspješne unutarnje i vanjske politike, primjerice stvaranje Ustaške vojnice i Domobrana umjesto jedinstvene vojske, povezanost NDH sa nacionalsocijalizmom i fašizmom, logor Jasenovac i srpske žrtve i sl. ¹⁷⁸ Pavelićevu krivnju potkrepljuje na ovaj način: „Za vođenje politike i rata u NDH bio je isključivo odgovoran dr. Ante Pavelić. On je u svojim rukama držao apsolutnu političku i vojničku vlast. On je bio zakonodavac i izvršilac vlasti na području tadašnje hrvatske države“. ¹⁷⁹ Također, Paveliću zamjera masovno povlačenje ljudi prema sjeveru koje je imalo tragičan ishod, a sam Poglavnik uspio se spasiti. ¹⁸⁰ Petričević se zbog svog mišljenja sukobio s dr. Branimirom Jelićem koji je smatrao da su za bleiburšku tragediju odgovorni stranci (Englezi i Saveznici, Srbi i Tito) i hrvatski generali dok Poglavnika ne spominje. ¹⁸¹

U *Hrvatskoj reviji*, Petar Bareza rekao je da se emigracija podijelila na dva dijela. Prvi je onaj okupljen u Washingtonu s pristašama HSS-a koji ignoriraju postojanje Bleiburga. Drugi

¹⁷⁷ Nikolić, Vinko. *Bleiburg: uzroci i posljedice*, str. 16

¹⁷⁸ Šarić, Tatjana. *Bleiburške žrtve na stranicama Hrvatske revije*, u: *Časopis za suvremenu povijest* - 36 (2004), 2; str. 508

¹⁷⁹ Isto, str. 509

¹⁸⁰ Isto, str. 508 – 509

¹⁸¹ Šarić, Tatjana. *Bleiburške žrtve na stranicama Hrvatske revije*, u: *Časopis za suvremenu povijest* - 36 (2004), 2; str. 509

su okupljeni u Buenos Airesu kao pristaše Poglavnika i njegovog režima čiji su krivci Englezi. Bareza krivima smatra Poglavnika i vladu NDH. Poglavnik nije trebao napustiti vojsku i hrvatski narod te pobjeći. Osim Poglavnika, za Bleiburg su krivi Srbi i hrvatski komunisti koji svjesno ne pričaju o katastrofi koja je zadesila Hrvate.¹⁸²

Ilija Perušina odgovornima smatra hrvatsko vodstvo koje je bilo svjesno činjenice da su Englezi i Tito saveznici ističući da nisu svi Englezi neprijatelji.¹⁸³

Daniel Crljen analizirajući uzroke bleiburške tragedije, došao je do zaključka da su svibanjski događaji bili unaprijed određeni na konferenciji u Jalti, ali i na drugim Savezničkim konferencijama. Kriv je i Ivan Šubašić zbog čijih je zasluga Tito pred Londonom prihvaćen kao saveznik. Time su Englezi prevareni jer su mislili da će ratne zarobljenike predati civiliziranoj vojsci. Crljen partizane naziva ubojicama i zvijerima, dok vodstvu NDH ne pripisuje krivnju (isto kao i sebi). Crljena je, kao i Herenčića, javnost osuđivala pošto su obojica bili pregovarači hrvatske strane u Bleiburgu. Nameće mu se krivnja zbog bijega u šumu i prešućenih posljedica predaje hrvatskom narodu.¹⁸⁴

Uz sve navedene autore, Šarić navodi Ivu Korskya koji krivcima smatra jedino i isključivo partizane tj. srpske nacionaliste koji su vođeni imperijalističkim težnjama željeli istrijebiti Hrvate. Zanimljivo je da mu broj stradalih nije bitan: „(...) kao da je važno da li je tamo ubijeno trideset ili stotine tisuća Hrvata“.¹⁸⁵

¹⁸² Šarić, Tatjana. *Bleiburške žrtve na stranicama Hrvatske revije*, u: *Časopis za suvremenu povijest* - 36 (2004), 2; str. 509 – 510

¹⁸³ Isto, str. 510

¹⁸⁴ Isto, str. 512 – 513

¹⁸⁵ Isto, str. 514

8.3. Emigracija o broju žrtava

U *Hrvatskoj reviji* velike su razlike među brojkama jer su se autori u velikoj mjeri vodili vlastitom procjenom.¹⁸⁶ Vinko Nikolić piše da je u trenutku „nesretnog 'oslobođenja' Hrvatske godine 1945. na najokrutniji je način izgubilo živote preko sto tisuća Hrvata“. Ostaje nejasno na koje žrtve misli Nikolić: na žrtve na bleiburškom polju ili stradale na marševima smrti.¹⁸⁷ U drugoj analizi, Nikolić je navodno rekao da je u svibnju 1945. godine „strijeljano, poklano i poubijano blizu 300 000 Hrvata: razoružanih vojnika i časnika, ranjenika, žena i djece“.¹⁸⁸

Dr. Branimir Jelić piše da je 1 000 000 Hrvata smrtno stradalo tijekom i nakon rata. Taj se broj smatra pretjeranim.¹⁸⁹ Šarić istom članku navodi odokativnu procjenu Dragutina Kambera. Išao je metodom „ako se priča da je 300 000 poginulo, onda ih je zapravo 150 000 – dodamo li tome 50 000, minimalan broj žrtvi je 200 000“. Petričević je dao dvostruke brojke. Prvi put navodi da je 150 000 hrvatskih vojnika predano Titu, drugi put brojke su puno veće: 500 000 ljudi je pobjeglo prema Bleiburgu, od tog broja 200 000 ih je izručeno partizanima, a ostatak je uspješno emigrirao.¹⁹⁰

Ante Bruno Bušić navodno je na nagovor dr. Franje Tuđmana objavljivao o žrtvama Drugog svjetskog rata i poraća.¹⁹¹ Bušić je na znanstven način proučavao poslijeratne žrtve proučavajući tada dostupna istraživanja. Na području cijele Jugoslavije stradalo je oko 1 000 000 stanovnika dok je Hrvatska pretrpjela najveće gubitke.¹⁹² U svibnju Jugoslaviji je izručeno oko 300 000 ljudi (vojske i civila).¹⁹³ Na području SR Hrvatske ukupan broj žrtava bio je 185 327.¹⁹⁴

Šarić spominje i Antuna Miletića po kojemu je krajem 1945. godine bilo 114 000 zarobljenika. Od tog broja „amnestirano ih je 113 252, a na sud upućeno 1 534“.¹⁹⁵

¹⁸⁶ Šarić, Tatjana. *Bleiburške žrtve na stranicama Hrvatske revije*, u: *Časopis za suvremenu povijest* - 36 (2004), 2; str. 513

¹⁸⁷ Isto, str. 515

¹⁸⁸ Isto, str. 520

¹⁸⁹ Isto, str. 531

¹⁹⁰ Isto, str. 513 – 514

¹⁹¹ Žerjavić, Vladimir. *Argumenti bez osnove*, u: *Časopis za suvremenu povijest* - 25 (1993), 2/3, str. 288

¹⁹² Šarić, Tatjana. *Bleiburške žrtve na stranicama Hrvatske revije*, u: *Časopis za suvremenu povijest* - 36 (2004), 2; str. 518

¹⁹³ Isto, str. 520

¹⁹⁴ Žerjavić, Vladimir. *Argumenti bez osnove*, u: *Časopis za suvremenu povijest* - 25 (1993), 2/3, str. 287

¹⁹⁵ Šarić, Tatjana. *Bleiburške žrtve na stranicama Hrvatske revije*, u: *Časopis za suvremenu povijest* - 36 (2004), 2; str. 517 – 518

9. Tko je odgovoran za Bleiburg i Križni put?

Predaju „kozačkih, hrvatskih, slovenskih i srpskih ratnih zarobljenika i civila što je završilo njihovim pokoljem“ Tolstoj smatra kršenjem Ženevske konvencije. Bio je to rezultat urote između britanskih časnika i vladinih službenika. U nastavku optužuje brigadira Tobyja Lowa i lorda Aldingtona.¹⁹⁶ U izručenju vojske i civila JA, prema Nikolaju Tolstoju, glavnu ulogu imao je Harold Macmillan koji je tada obnašao dužnost britanskog rezidenta zaduženog za Sredozemlje.¹⁹⁷ Macmillan nije poštivao naredbe sa vrha te je krivotvorio pismene zapovijedi. Promijenio je plan o izručenju u zadnji trenutak. SAD je bio protiv izručenja jer su računali na moguće likvidacije i nepoštivanje Ženevske konvencije.¹⁹⁸

General Vjekoslav Luburić otkrio je da je i Pavelić držao odgovornima Britance ako izruče izbjeglice partizanima koji su „ubili našu mladež koju su generali toliko željeli spasiti“.¹⁹⁹

Iz prethodnih poglavlja i prikazanih brojki jasno je da izživljavanje i masovne likvidacije nad zarobljenicima nisu mogli počinuti pojedinci tj. mala neorganizirana skupina ljudi. Nije riječ o „osobnoj osveti nekog pijanog Sime Dubajića ili stotina ili tisuća takvih luđaka“.²⁰⁰ Poznato je da se komunizam u Jugoslaviji ugledao na komunizam u Sovjetskom Savezu te je kao takav nastavio djelovati nakon Drugog svjetskog rata s Josipom Brozom Titom na čelu. Izvjesno je da „nema (ne)djela posebno kad su masovna, bez odgovarajuće direktive“.²⁰¹

Historiografija raspolaže saznanjima da je 6. svibnja 1945. Treći odsjek OZNA-e Prve armije poslao obavijest OZNA-im opunomoćenicima kako se odnositi prema ratnim zarobljenicima. Obavijest je glasila: „(...) sve zarobljenike i druga lica koje brigade budu hvatale i upućivale diviziji, uzimati u postupak i prečišćavati. Ovo ne znači, da brigade treba sve zarobljenike da upućuju vama, nego one čiste na licu mesta, a ono što ostane, što se prikupi posle toga, koje brigade usled svojih vojničkih zadataka neće imati vremena da čiste, neka šalju vama. (...) Stav prema zarobljenim oficirima i zarobljenicima važi prema ranijim uputstvima. Oficire čistite sve redom, osim ako za nekoga dobijete od OZN-e ili Partije da ga ne treba

¹⁹⁶ Šarić, Tatjana. *Bleiburške žrtve na stranicama Hrvatske revije*, u: *Časopis za suvremenu povijest* - 36 (2004), 2; str. 520

¹⁹⁷ Jurčević, Josip. *Bleiburg – Jugoslavenski poratni zločini nad Hrvatima*, str. 224

¹⁹⁸ Tolstoj, Nikolaj. *Ministar i pokolji*, Zagreb, 1991..., str. 533 – 539

¹⁹⁹ Dizdar, Zdravko., Geiger, Vladimir., Rupiće, Mate. *Bleiburg i križni put*; u: *Hrvatska književna revija* - 29 (1996), 5, str. 890

²⁰⁰ Ivezić, Mladen. *Titova umjetnost mržnje*, Zagreb, 2001., str. 303

²⁰¹ Banac, Ivo. *Antifašizam nije samostojeća ideja*, Zagreb, 2008., str. 38

likvidirati. Uopšte u čišćenju treba biti energičan i nemilosrdan.“²⁰² Partizane nije smetalo što su likvidacije vršene bez sudskog procesa i istrage. Dovoljna je bila sumnja da je netko od zarobljenika član hrvatske vojske. Vodili su se stavom da „nijedan ustaša nije smio preživjeti“.²⁰³

Ratni komandant Treće armije Kosta Nađ u svojoj knjizi Druže Tito, rat je završen 15. maja otkriva da je izvršio Titovu zapovijed koju je izdao 11. svibnja 1945. godine. Tito je zapovjedio da treba „nastaviti uništenje neprijatelja i izbiti u Korušku“. Prilikom izvršavanja zapovijedi govorilo se o brojkama od oko 60 000 ustaša i domobrana te 5 000 četnika. Također, Nađ nije pokazivao nikakvo zanimanje za problematiku oko ratnih zarobljenika.²⁰⁴

O jugoslavenskoj krivnji postoji još dokaza. Tako je primjerice u knjizi 15. majevičke brigade zapisano da je XVII. divizija u Mariboru u 6 sati ujutro 20. svibnja 1945. godine počela izvršavati jasno određenu naredbu. XVII. divizija bila je povezana s OZNA-om i zadatak joj je bio „likvidacija četnika i Ustaša kojih ima dve i po hiljade. (...) Danas smo nastavili sa streljanjem. Brigada je smeštena u Gradu. (...) Nalazimo se na istoj prostoriji. U toku celog dana radili smo isto što i juče (likvidacija).“²⁰⁵ U kontekstu provođenja likvidacija spominje se prijevoz zarobljenika i njihovo „serijsko strijeljanje“. Likvidacije su provodile zajedničke snage OZNA-e i Korpusa narodne obrane Jugoslavije.²⁰⁶

Neupitno je da je naredba o likvidaciji ratnih zarobljenika došla iz samoga vrha Partije te je „neprijatelja trebalo ubiti bez suđenja dok revolucija još traje“.²⁰⁷ Tadašnji razvoj situacije za Partiju je bio iznimno pogodan. Mogli su na mjesta zapovjednika postaviti svoje članove i tako provesti zadanu misao: obračun sa svim protivnicima Partije i dolazećeg sustava.²⁰⁸

Josip Broz Tito, čovjek na vrhu piramide vojne i civilne vlasti²⁰⁹, vrhovni zapovjednik NOV-a i POJ-a/JA i generalni sekretar Komunističke partije Jugoslavije (KPJ)²¹⁰, dao je zapovjed 14. svibnja 1945. godine o postupanju prema ratnim zarobljenicima. Prema zapovijedi trebalo je provesti „najenergičnije mjere da se po svaku cijenu spriječi ubijanje ratnih

²⁰² Geiger, Vladimir. *Josip Broz Tito i ratni zločini: Bleiburg Folksdojčeri* Geiger, str. 12

²⁰³ Dizdar, Zdravko., Geiger, Vladimir., Rupiće, Mate. *Bleiburg i križni put*; u: Hrvatska književna revija - 29 (1996), 5, str. 886

²⁰⁴ Isto, str. 891

²⁰⁵ Geiger, Vladimir., Grahek Ravančić, Martina. *Jasenovac i Bleiburg između činjenica i manipulacija*, u: *Jasenovac – nanipulacije, kontroverze i povijesni revizionizam*, str. 42

²⁰⁶ Isto, str. 42

²⁰⁷ Isto, str. 42

²⁰⁸ Isto, str. 46

²⁰⁹ Geiger, Vladimir. *Josip Broz Tito i ratni zločini: Bleiburg Folksdojčeri* Geiger, str. 7

²¹⁰ Geiger, Vladimir. *Josip Broz Tito i ratni zločini: Bleiburg Folksdojčeri* Geiger, str. 10

zarobljenika i uhapšenika od strane jedinica, pojedinih organa i pojedinaca“.²¹¹ S vremenom, često se osporavala navedena Titova zapovijed, ali ništa ne mijenja činjenicu da je Tito o svemu „bio ili trebao biti pravovremeno obaviješten“.²¹² Sa današnjeg stajališta jasno je da je likvidacija ratnih zarobljenika bila čest i nekažnjen proces.²¹³ Stvorila se razlika između onoga što je bilo zapovjedbno i onoga što se u stvarnosti događalo. Shodno tome, vrlo je vjerojatno da je Titova zapovijed bila izdana zbog moguće tadašnje osude javnosti, dok su se sa strane kovali planovi o likvidacijama ratnih zarobljenika.²¹⁴

Krajem svibnja (27. svibnja 1945. godine) Tito je o događajima na Bleiburgu i križnom putu rekao sljedeće: „(...) to je stvar prošlosti. Ruka pravde, ruka osvetnica našeg naroda dostigla ih je već ogromnu većinu, a samo manji dio uspio je pobjeći pod krilo pokrovitelja van naše zemlje.“²¹⁵

O odgovornosti za bleiburšku tragediju i križni put Milovan Đilas rekao je sljedeće: „Nitko ne zna da li je Tito izdao takvu zapovijed. Ali je sigurno bio sklon radikalnom rješenju – iz pragmatičnih razloga. (...) U Jugoslaviji je vladao kaos i pustoš. Jedva da je bilo ikakve civilne uprave. Nije bilo pravilno konstituiranih sudova. Nije bilo načina da se pouzdano ispituju slučajevi 20 – 30 000 ljudi. Najjednostavnije je rješenje bilo da ih se svepobije i tako zaključiti stvar“.²¹⁶ Đilas smatra da su masovna ubojstva u svibnju 1945. godine provedena bez pismene naredbe.²¹⁷ Današnja sanzanja tu teoriju opovrgavaju jer se hijerarhijski takav zločin bez vrha nije mogao provesti. Pobjedonosnim ulaskom partizana u hrvatske gradove stvorila se atmosfera „odmazde i obračuna“.²¹⁸ Đilas u nastavku navodi: „Centralni komitet nije to odlučivao. (...) Nikada to nismo spominjali ni u CK, ni među sobom. Jednom sam ja u nevezanom razgovoru (...) spomenuo da smo tada preterali, jer da je tu bilo i onih koji su bežali jedino iz ideoloških razloga. Tito je odvratio, odmah, kao na nešto o čemu je odavno stvorio konačni, ako ne i utešni zaključak: Svršiš jednom zauvek!“²¹⁹ U kasnijem razdoblju Đilas je

²¹¹ Broz Tito, Josip. *Sabrana djela, Tom dvadeset osmi, 1. maj – 6. jul 1945.*, Beograd, 1988., str. 43

²¹² Geiger, Vladimir., Grahek Ravančić, Martina. *Jasenovac i Bleiburg između činjenica i manipulacija*, u: *Jasenovac – manipulacije, kontroverze i povijesni revizionizam*, str. 46

²¹³ Isto, str. 46

²¹⁴ Isto, str. 46

²¹⁵ Broz Tito, Josip. *Sabrana djela, Tom dvadeset osmi, 1. maj – 6. jul 1945.*, str. 78;

Broz Tito, Josip. *Jugoslavenska revolucija i socijalizam*, Zagreb, 1982., str. 313

²¹⁶ Nikolaj Tolstoj, *Ministar i pokolji*, str. 309

²¹⁷ Đilas, Milovan. *Revolucionarni rat*, Beograd, 1990., str. 433

²¹⁸ Geiger, Vladimir., Grahek Ravančić, Martina. *Jasenovac i Bleiburg između činjenica i manipulacija*, u: *Jasenovac – manipulacije, kontroverze i povijesni revizionizam*, str. 47

²¹⁹ Đilas, Milovan. *Revolucionarni rat*, str. 433

izbjegavao govoriti o partizanskim pokoljima kontrarevolucionarne skupine. Motiv za prešućivanje zločina opravdava mišljenjem da su likvidacije bile prirodne i logične.²²⁰

Predstavnik jugoslavenske strane i Tita na pregovorima u dvorcu kraj Bleiburga, politički komesar 51. Vojvođanske divizije u sastavu Treće JA²²¹ Milan Basta²²², zapisao je da je 120 000 hrvatskih vojnika zarobljeno no nepoznato je gdje su se nalazili (nisu bili ni u emigraciji ni u domovini).²²³ Basta je 12. svibnja 1985. godine dao intervju za beogradski NIN u kojem je negirao tragediju na Bleiburgu. Tvrdio je da „nikakvog masovnog streljanja tu nije bilo“. U zadnjim danima poginulo je oko 5 000 ustaških vojnika, a oko „tri hiljade se probilo“. U nastavku govori: „To je svega nekoliko procenata njegove grupacije od oko 120 hiljada ljudi. Ostali su se predali. Devedeset posto tih zarobljenika ubrzo je pušteno kućama“. Basta također navodi da desetak tisuća ljudi koji su bili uz granicu, jugoslavenske komunističke snage nisu zarobile^{224 225}.

Zaključno, nema sumnje da je Tito bio dobro upoznat sa svakom fazom i događajem na terenu. Time se potvrđuje Titova suglasnost o tzv. obračunu.²²⁶

²²⁰ Šarić, Tatjana. *Bleiburške žrtve na stranicama Hrvatske revije*, u: *Časopis za suvremenu povijest* - 36 (2004), 2; str. 517

²²¹ Dizdar, Zdravko., Geiger, Vladimir., Rupić, Mate. *Bleiburg i križni put*; u: *Hrvatska književna revija* - 29 (1996), 5, str. 890

²²² Objavio je dvije iznimno vrijedne knjige za proučavanje svibanjskih događaja 1945. godine. 1960. godine objavio je knjigu *Šest dana posle rata*, a 1963. godine knjigu *Rat posle rata*. Treće izdanje knjige *Rat posle rata* mijenja ime u *Rat je završen 7 dana kasnije*, 1976. godine. (Dizdar, Zdravko., Geiger, Vladimir., Rupić, Mate. *Bleiburg i križni put*; u: *Hrvatska književna revija* - 29 (1996), 5, str. 890)

²²³ Šarić, Tatjana. *Bleiburške žrtve na stranicama Hrvatske revije*, u: *Časopis za suvremenu povijest* - 36 (2004), 2; str. 516

²²⁴ Ovaj dio analizirao je Vinko Nikolić (pogledaj: poglavlje o hrvatskoj emigraciji) napadajući Milana Bastu za negiranje smrtno stradalih ratnih zarobljenika.

²²⁵ Šarić, Tatjana. *Bleiburške žrtve na stranicama Hrvatske revije*, u: *Časopis za suvremenu povijest* - 36 (2004), 2; str. 516

²²⁶ Goldstein, Ivo. *Značenje godine 1945. u hrvatskoj povijesti i osvetnički gnjev, u: 1945. – Razdjelnica hrvatske povijesti*, str. 60

10. Zašto se Bleiburg i križni put smatraju kontroverznim temama?

Pridjev *kontroverzan* čest je u svakodnevnoj komunikaciji, iako mnogi ne znaju što pridjev zapravo označava. *Kontroverzan* ili da je nešto *kontrovezno* opisuje dvojbenu, sporno pitanje o kojemu se iznose suprotstavljena stajališta i proturječnost. Takvo pitanje je temelj rasprave ili spora oko istoga.²²⁷

Kao što je rečeno u poglavlju „Teret prošlosti“ kontroverzne teme stvaraju društvene podjele, a već postojeće dodatno produbljuju. Takve teme su osjetljiva i izravno utječu na ljudske emocije – uznemiravajuća su. Shodno s tim, osjetljive teme u historiografiji odnose se na bolna i tragična vremena i događaje sa dalekosežnim posljedicama i traumom koja je ostala nakon njih. Spominjući takve teme u široj javnosti može otvoriti stare rane, vratiti potisnute osjećaje i bolne uspomene.²²⁸

Najkontroverznija pitanja o hrvatskim, ali i jugoslavenskim ljudskim gubicima povezana su sa događajima na Bleiburgu i križnom putu 1945. godine. Pitanje broja žrtava i procjene povjesničara i demografski izračuni te saznanja većinom su različiti. Brojke variraju od „potpunog minimiziranja do megalomanskih navoda“.²²⁹ Različiti autori došli su do različitih saznanja. Različitost je utemeljena na dijametralno suprotnim svjetonazorima, političkim stavovima i životnom sredinom. Iako je od događaja na bleiburškom polju prošlo 78 godina i danas je to aktualna tema sa često suprotstavljenim tvrdnjama.²³⁰

Pitanje broja hrvatskih i jugoslavenskih žrtava tijekom Drugog svjetskog rata i poraća bilo je i ostalo političko pitanje oko kojega se mnogi spore. Rasprave o brojnosti žrtava često nemaju znanstvenu podlogu nego su utemeljene na ideologijama i populariziranju istih. Problematika broja ujedno je izazovan zadatak za historiografiju i jedna od „najkontroverznijih istraživačkih i najosjetljivijih političkih tema“.²³¹

²²⁷ Anić, Vladimir. *Rječnik hrvatskoga jezika*, Zagreb, 2007. str. 201

²²⁸ Švigir, Domagoj. *Kontroverzne i osjetljive teme: kako hrvatski učitelji reagiraju na emocionalne reakcije učenika u nastavi povijesti?*, str. 8 – 9

²²⁹ Geiger, Vladimir., Grahek Ravančić, Martina. *Jasenovac i Bleiburg između činjenica i manipulacija*, u: *Jasenovac – manipulacije, kontroverze i povijesni revizionizam*, str. 19

²³⁰ Isto, str. 19

²³¹ Isto, str. 20

Unatoč tomu što postoji brojna literatura za proučavanje Bleiburga i događaja koji su mu uslijedili, koriste se znanstveno neutemeljene činjenice koje idu do faze izmišljanja brojki, a sve je pogodovalo nastanku tzv. „bleiburškog mita“.²³²

Demografska istraživanja i stvarni gubici Jugoslavije i Hrvatske tijekom Drugog svjetskog rata nisu isto. Demografski gubici obuhvaćaju „poginule, ubijene i umrle tijekom rata, pad nataliteta zbog ratnih neprilika i migracijski saldo“ dok stvarni gubici označavaju „poginule, ubijene i umrle tijekom rata“.²³³ Danas se historiografija ne slaže oko broja stradalih te njihove nacionalne, ideološke i vojne pripadnosti. Također, različiti su stavovi prema mjestima smrti i prema počinitelju ubojstava.

²³² Geiger, Vladimir., Grahek Ravančić, Martina. *Jasenovac i Bleiburg između činjenica i manipulacija*, u: *Jasenovac – manipulacije, kontroverze i povijesni revizionizam*, str. 21

²³³ Isto, str. 20

11. Problematika u istraživanju Bleiburga i Križnog puta

U vrijeme komunizma u Hrvatskoj, ili od 1945. pa sve do 1989. godine Bleiburg i komunistički zločini nad ratnim zarobljenicima bile su zabranjene teme. Bleiburška tragedija bila je prekrivena velom tajne. O svibanjskim događajima 1945. godine nije se smjelo pričati, a kamoli baviti se znanstvenim radom i provoditi istraživanja povezana s tim temama.²³⁴ Članovi obitelji iako su znali gdje počivaju ostaci članova obitelji nisu smjeli posjećivati i obilježavati grobišta. Režim je u dva navrata (1950. i 1964. godine) zapovjedio da „svi oni koji su u toku Narodnooslobodilačke borbe izgubili život na strani okupatora i domaćih izdajica bilo na koji način (kao borci, pomagači, simpatizeri) ne smatraju se žrtvama rata“.²³⁵

Člankom pod nazivom „Slučaj Bleiburg: nova istraživanja, nova iskušenja“ iz 1989. godine, Darko Bekić govorio je javno u Jugoslaviji o Bleiburgu. Koliko je bleiburška tragedija bila dobro čuvana tajna govori podatak da mladi u većoj mjeri nisu znali za svibanjske događaje iz 1945. godine. Tek od devedesetih godina 20. stoljeća bleiburške žrtve sustavno su se obrađivale.²³⁶ Nakon 45 godine šutnje, bleiburška tragedija nije više bila tabu tema.²³⁷

Do današnjih dana postoji veliki broj literature napisane o Bleiburgu i događajima neposredno nakon izručenja ratnih zarobljenika. Ipak ta povijesna, publicistička i memoarska literatura nije dovoljna jer i dalje historiografija nema utvrđenu brojku stradalih oko koje bi se svi povjesničari i istraživači složili. Prva literatura koja je nastajala o Bleiburgu bila je ona memoarska. Prvi su sudionici, u raznim prigodama, pričali o svibanjskim događajima. Takvu literaturu treba uzeti sa dozom zadržke jer su sjećanja puna emocija i pristranosti te su pod velikim utjecajem traume kao posljedice proživljenoga. Često obilježje memoarske literature je pretjerivanje u brojkama.²³⁸ Bez obzira na navedeno, memoarska nam literatura može približiti događaje iz druge percepcije, u njoj možemo pronaći opise događaja, oružja i slično, čime znanstvena literatura ne obiluje te su zbog toga memoari od iznimne vrijednosti.²³⁹

²³⁴ Šarić, Tatjana. *Bleiburške žrtve na stranicama Hrvatske revije*, u: *Časopis za suvremenu povijest* - 36 (2004), 2; str. 505

²³⁵ Jurčević, Josip. *Prikrivena stratišta i grobišta Jugoslavenskih komunističkih zločina*, str. 25

²³⁶ Šarić, Tatjana. *Bleiburške žrtve na stranicama Hrvatske revije*, u: *Časopis za suvremenu povijest* - 36 (2004), 2; str. 505

²³⁷ Isto, str. 507

²³⁸ Geiger, Vladimir., Grahek Ravančić, Martina. *Jasenovac i Bleiburg između činjenica i manipulacija*, u: *Jasenovac – nanipulacije, kontroverze i povijesni revizionizam*, str. 43

²³⁹ Geiger, Vladimir., Grahek Ravančić, Martina. *Jasenovac i Bleiburg između činjenica i manipulacija*, u: *Jasenovac – nanipulacije, kontroverze i povijesni revizionizam*, str. 43

Memoarska literatura obično je nastajala u emigrantskim krugovima te historiografija smatra da je hrvatska emigracija, u vrijeme kada se nije smjelo pričati o Bleiburgu i pokoljima, prva progovarala o tome.²⁴⁰ Osim Hrvata, o Bleiburgu je, u određenoj mjeri i na određen način, pisala jugoslavenska i strana historiografija (o tome se govorilo u prethodnim poglavljima).²⁴¹

²⁴⁰ Šarić, Tatjana. *Bleiburške žrtve na stranicama Hrvatske revije*, u: *Časopis za suvremenu povijest* - 36 (2004), 2; str. 505

²⁴¹ Isto, str. 505

11. Zaključak

Bleiburg i križni put jedne su od najkontroverznijih tema u hrvatskoj povijesti oko kojih se historiografija spori. U Hrvatskoj je uobičajeno i učestalo dijeliti ljude na 'ove' i 'one', 'lijeve' i 'desne' ili još gore, na 'naše' i 'vaše'. Ovaj završni rad trebao je prikazati dio tih razlika u tumačenjima iste teme među svjetonazorski dijametralno suprotnim povjesničarima. Razlike su ukorijenjene u davnu povijest no ne smijemo zanemariti činjenicu da je hrvatskoj javnosti protiv njene volje, bila nametnuta amnestija na sjećanje o komunističkim zločinima. Tadašnja historiografija prikazivala je povijest pobjednika. U jugoslavenskoj historiografiji očituje se istinitost izreke da povijest pišu pobjednici. Gubitnici, u velikoj većini hrvatski narod nije imao pravo iznijeti svoju stranu priče i skinuti ljagu sa svojega imena. Sustavno isticanje žrtava fašizma i nacizma, a nadasve žrtava ustaškog režima imalo je za zadatak prekriti jugoslavenske komunističke zločine, u čemu su dijelom i uspjeli. S takvom propagandom antifašisti, tzv. 'osloboditelji' uz svoje ime dodali su epitet dobra, dok su njihovi 'narodni neprijatelji' okarakterizirani kao zli.

Hrvatski je narod krajem Drugog svjetskog rata dobio stigmju zločinaca, ubojica i nasilnika, a gore spomenuta politika jugoslavenskog komunizma, dodatno je učvrstila to neslavno ime hrvatskoga naroda. Stigma da je hrvatski narod ubilački i pretežno ustaški narod ostala je u dijelu javnosti prisutna do današnjih dana. Umjesto da se okrenemo budućnosti, većina ljudi živi u prošlosti, žaleći za nekim 'boljim vremenima' i 'boljom državom'. Sa postepenim otkrivanjem svih zlodjela koja su počinjena pod geslom *Smrt fašizmu, sloboda narodu* u javnosti je blijedilo herojsko mišljenje o tzv. oslobođenju od fašizma. Hrvatska historiografija treba nadvladati podjele 'naših' i 'vaših' da bi se stvorila ujednačenija slika o Bleiburgu i Križnom putu. Iako je dalek put do toga, Bleiburg ostaje prema Vinku Nikoliću kruna jugoslavenstva tj. ono najviše što je jugoslavenstvo dalo: „fizičko uništavanje jednog „jugoslavenskog“ naroda po drugom „jugoslavenskom“ narodu u ime čuvanja zajedničke jugoslavenske države.“²⁴² Osim Titove uloge i njegovih sljedbenika, jasno je da je i britanska uloga bila ključna u predaji Hrvata (ali i drugih naroda) pomahnitaloj Jugoslavenskoj armiji i tako im dala zeleno svjetlo za najveći zločin počinjen protiv Hrvata u povijesti. Time je Bleiburg, u hrvatskom kolektivnom pamćenju, ostao zabilježen kao mjesto najvećih zločina i stradavanja hrvatskog naroda.

²⁴² Nikolić, Vinko. *Bleiburg: uzroci i posljedice*, str. 29

Na samome kraju navodim misli Vinka Nikolića o genocidu počinjenim nad Hrvatima: *Ako uskrsne hrvatska država, pa se digne spomenik nad bleiburškim jamama, u nj bi se moglo urezati: Ovdje leži velika hrvatska vojska, ovdje leži najbolji hrvatski naraštaj, koji neprijateljska ruka na vjeru pokosi iz straha, da ne uskrsne hrvatska država, ukinuta u hrvatskoj povijesti najnesretnijom i najnečasnijom odlukom, omogućenom hrvatskim otpadom od saborske vjere otaca.*²⁴³

²⁴³ Nikolić, Vinko. *Bleiburg: uzroci i posljedice*, str. 23

12. Popis literature

1. Anić, Vladimir. *Rječnik hrvatskoga jezika*, Zagreb, Novi Liber, 2007.
2. Banac, Ivo. *Antifašizam nije samostojeća ideja*, Zagreb, 2008
3. Bilandžić, Dušan. *Hrvatska moderna povijest*. Zagreb, 1999.
4. Bilandžić, Dušan. *Hrvatska u Europi na kraju Drugoga svjetskog rata*, u: *Međunarodni znanstveni skup „Bleiburg 1945.-1995“*, Zagreb, 1997.
5. *Bleiburg i Križni put 1945.*: zbornik radova sa znanstvenoga skupa, Zagreb 12. travnja 2006., Zagreb, 2007.
6. Broz Tito, Josip. *Sabrana djela, Tom dvadeset osmi, 1. maj – 6. jul 1945.*, Beograd, 1988.
7. Damaška, Mirjan. *Po onodobnom međunarodnom pravu, neosporna je Titova odgovornost za zločine 1945.*, u: Despot, Zvonimir. *Tito. Tajne vladara. Najnoviji prilozi za biografiju Josipa Broza*, Zagreb, 2009.
8. Dizdar, Zdravko., Geiger, Vladimir., Rupiće, Mate. *Bleiburg i križni put*; u: *Hrvatska književna revija* - 29 (1996), 5
9. Đilas, Milovan. *Revolucionarni rat*, Beograd, Knjževne novine, 1990.
10. Geiger, Vladimir. *Josip Broz Tito i ratni zločini: Bleiburg Folksdojčerigeiger*, Zagreb, Hrvatski institut za povijest, 2013.
11. Geiger, Vladimir., Grahek Ravančić, Martina. *Jasenovac i Bleiburg između činjenica i manipulacija*, u: Benčić, Andriana., Odak, Stipe., Lucić, Danijela. *Jasenovac – nanipulacije, kontroverze i povijesni revizionizam*, Javna ustanova Spomen područje Jasenovac, 2018.
12. Goldstein, Ivo. *Hrvatska 1918-2008*, Zagreb, Novi liber, 2008.
13. Goldstein, Ivo. *Povijesne okolnosti Bleiburga i Križnog puta*, u: *Bleiburg i Križni put 1945.* Zbornik radova, gl. ur. Juraj Hrženjak, Zagreb, 2007.
14. Goldstein, Ivo. *Značenje godine 1945. u hrvatskoj povijesti i osvetnički gnjev*, u: *1945. – Razdjelnica hrvatske povijesti*, Zagreb, 2006.
15. Goldstein, Slavko., Goldstein, Ivo. *Jasenovac i Bleiburg nisu isto*, Zagreb, Novi liber, 2011.
16. Goldstein, Slavko., Goldstein, Ivo. *Tito*, Zagreb, Profil, 2015.
17. Grahek-Ravančić, Martina. *Bleiburg i Križni put 1945.*, Zagreb, Hrvatski institut za povijest, 2009.
18. Ivezić, Mladen. *Titova umjetnost mržnje*, Zagreb, 2001.
19. Jelić, Ivan. *Hrvatska u ratu i revoluciji 1941 – 1945.*, Zagreb, Školska knjiga, 1994.

20. Jurčević, Josip. *Bleiburg – Jugoslavenski poratni zločini nad Hrvatima*, Zagreb, Dokumentacijsko informacijsko središte – DIS, 2008.
21. Jurčević, Josip. *Prikrivena stratišta i grobišta Jugoslavenskih komunističkih zločina*, Zagreb, Dokumentacijsko informacijsko središte – DIS, 2012.
22. Jurčević, Josip., Esih, Bruna., Vukušić, Bože. *Čuvari bleiburške uspomene*, Zagreb, Klub hrvatskih povratnika iz iseljeništa: Dokumentacijsko informacijsko središte: Počasni bleiburški vod A. D. 2003.
23. Katalinić, Kazimir. *Broj bleiburških žrtava*, u: *50 godina Bleiburga*, ur. Jozo Marević, Zagreb, 1995.
24. Komar, Slavko. Iz rasprave na okruglom stolu, u: *Bleiburg i Križni put 1945*. Zbornik radova, Zagreb, 2007.
25. Matković, Hrvoje. *Povijest Nezavisne Države Hrvatske*, Zagreb, Naklada Pavličić, 2002.
26. Mijatović, Anđelko. *Bleiburška tragedija i križni put Hrvatskog naroda*, Zagreb, Hrvatski svjetski kongres, 2007.
27. Nikolić, Vinko. *Bleiburg: uzroci i posljedice*, Zagreb, Školske novine: Pergamena, 2008.
28. Prcela, John Ivan. *Hrvatski holokaust II.; Dokumenti i svjedočanstva o poratnim pokoljima u Jugoslaviji*, Zagreb: Hrvatsko žrtvoslovno društvo, 2005.
29. Prcela, John Ivan., Živić, Dražen. *Hrvatski holokaust*, Zagreb: Hrvatsko društvo političkih zatvorenika, 2001.
30. Radelić, Zdenko. *Hrvatska u Jugoslaviji 1945. – 1991. od zajedništva do razlaza*, Rijeka, 2006.
31. Rulitz, Florian Thomas. *Bleiburška i vetrinjska tragedija: partizansko nasilje u Koruškoj na primjeru protukomunističkih izbjeglica u svibnju 1945*. Zagreb, Udruga Počasni bleiburški vod, 2012.
32. Šarić, Tatjana: Bleiburške žrtve na stranicama Hrvatske revije, Matična publikacija: Časopis za suvremenu povijest - 36 (2004), 2
33. Tolstoj, Nikolaj. *Ministar i pokolji*, Zagreb, Nakladni zavod Matice hrvatske, 1991.
34. Žerjavić, Vladimir. *Argumenti bez osnove*, u: *Časopis za suvremenu povijest - 25 (1993)*, 2/3
35. Žerjavić, Vladimir. *Opsesije i megalomanije oko Jasenovca i Bleiburga*, Zagreb, Impressum, 1992.
36. Žerjavić, Vladimir. *Žrtve oko Bleiburga i na križnom putu*, u: *U Bleiburgu iskra: zbornik radova o Bleiburgu i križnom putu*, Zagreb, Vidokrug, 1993.

Mrežni izvori:

1. Bleiburg: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=8154> (pristupljeno 8. rujna 2023.)
2. Švigir, Domagoj. *Kontroverzne i osjetljive teme: kako hrvatski učitelji reagiraju na emocionalne reakcije učenika u nastavi povijesti?*, <https://hrcak.srce.hr/clanak/342700> (pristupljeno: 19. rujna 2023.)
3. Jazovka: <https://jazovka.hr/1/o-jazovki/> (pristupljeno: 16. rujna 2023.)
4. Križni put: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=34099> (pristupljeno 8. rujna 2023.)
5. Križni put: <https://rastimougospodinu.com/krizni-put-podi-za-mnom/> (pristupljeno: 10. rujna 2023.)
6. Macelj: <https://ika.hkm.hr/novosti/75-obljetnica-maceljske-tragedije-i-zrtava-hrvatskog-kriznog-puta/> (pristupljeno: 16. rujna 2023.)
7. Svjetski ratovi: <https://enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=59137> (pristupljeno: 9. rujna 2023.)
8. Travanjski rat: <https://povijest.hr/nadanasnjidan/travanjski-rat- napad-treceg-reicha-na-jugoslaviju-1941/> (pristupljeno: 10. rujna 2023.)

Sažetak

Bleiburg i križni put jedne su od najkontroverznijih tema u cjelovitoj hrvatskoj povijesti. Istina nikada nije relevantna, a ono što je utkano u tematiku Bleiburga je da su povijest pisali pobjednici. Zbog takvog načina zapisivanja povijesti, hrvatska historiografija stavljena je pred ogroman izazov. Hrvatska je za vrijeme Drugog svjetskog rata bila u situaciji o kojoj im se sudilo i sudi do današnjih dana. Ratni poraz, bijeg prema 'pomoći' bile su uvertira bleiburškoj katastrofi o kojoj se spori mnogo toga. Puno je suprotnosti i različitih mišljenja te međusobnog optuživanja. Manipuliralo se brojkama. Brojke stradalih su uvećane i umanjivane do krajnjih granica. Povjesničari često negiraju jedni druge, zamjeraju si načine istraživanja i dokaz su različitosti u pogledima na Bleiburg. Do današnjih dana ostale su snažne emocije uz ovu temu zbog koje je pitanje Bleiburga i križnog puta i 78 godina kasnije, otvoreno i aktualno. Emocije su prisutne u raspravama o krivcu bleiburške tragedije. Dok jedni zdušno okrivljuju Britance i Tita, drugi pronalaze mane poglavniku Paveliću i njegovoj hrvatskoj državi. Komunističke vlasti bile su u obračunu sa narodnim neprijateljem tj. revizionizmom, fašizmom i ustaštvom. Danas historiografija raspolaze čvrstim dokazima o holokaustu vojnika i civila predanih JA na čelu s Titom. U emigraciji, Bleiburg je bio dio identiteta te je ostao ključan u očuvanju istoga. Jedno je uvijek sigurno: bleiburška tragedija bila je obračun između velikosrpskog jugoslavenstva i hrvatstva. A Bleiburg je dobio simboličko značenje kao mjesto zarobljenja, mučenja, patnji i smrti hrvatskoga naroda – vojske i civila.

Ključne riječi: Bleiburg, križni put, Hrvati, sabirni logori, masovne grobnice, komunizam

Abstract

Bleiburg and „Križni put“ are one of the most controversial topics in Croatian history. The truth is never relevant, and what is woven into the theme of Bleiburg is, that history is written by the victors. Because of this way of recording history, Croatian historiography is faced with a huge challenge. During the Second World War, Croatia was in a situation where they were judged and are being judged to this day. Defeat in the war, the flight to "help" were the preludes to the Bleiburg disaster, about which many things are disputed. There are many contradictions and different opinions and mutual accusations. Numbers were manipulated. The numbers of the victims were increased and decreased to the extreme limits. Historians often deny each other, resent each other's methods of research and are proof of the diversity of views on Bleiburg. To this day, strong emotions remain with this topic, which is why the question of Bleiburg and „Križni put“ are still open and relevant 78 years later. Emotions are present in discussions about the culprit of the Bleiburg tragedy. While some wholeheartedly blame the Britons and Tito, others find fault with Major Pavelić and his Croatian state. The communist authorities were dealing with the enemy of the people, i.e. revisionism, fascism and 'ustaštvo'. Today, historiography has solid evidence of the holocaust of soldiers and civilians committed to JA led by Tito. In emigration, Bleiburg was part of the identity and remained crucial in preserving it. One thing is always certain: the Bleiburg tragedy was a showdown between Greater Serbian Yugoslavia and Croatia. And Bleiburg acquired a symbolic meaning as a place of capture, torture, suffering and death of the Croatian people – army and civilians.

Key words: Bleiburg, križni put, Croats, concentration camps, mass graves, communism

Obrazac A.Č.

SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

kojom ja ANA PIRIĆ, kao pristupnik/pristupnica za stjecanje zvanja sveučilišnog/e prvostupnika/ce HRVATSKOG JEZIKA I KNJIŽEVNOSTI, POVIJEŠTA izjavljujem da je ovaj završni rad rezultat isključivo mogega vlastitoga rada, da se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio završnog rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranoga rada, pa tako ne krši ničija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio ovoga završnog rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Split, 21. 9. 2023.

Potpis

Ana Pirić

Izjava o pohrani i objavi ocjenskog rada
(završnog/diplomskog/specijalističkog/doktorskog rada - podcrtajte odgovarajuće)

Student/ica: ANA PIRIĆ

Naslov rada: BLEIBURG I KRIŽNI PUT KAO TEMA
HRVATSKE HISTORIOGRAFIJE

Znanstveno područje i polje: POVIJEST

Vrsta rada: ZAVRŠNI RAD

Mentor/ica rada (ime i prezime, akad. stupanj i zvanje):
ALEKSANDAR JAKIR, prof. dr. sc.

Komentor/ica rada (ime i prezime, akad. stupanj i zvanje):

Članovi povjerenstva (ime i prezime, akad. stupanj i zvanje):
ALEKSANDAR JAKIR, prof. dr. sc., mentor
MLADENKO DOMAZET, izv. prof. dr. sc., predsjednik
EDI MILOŠ, izv. prof. dr. sc., član

Ovom izjavom potvrđujem da sam autor/autorica predanog ocjenskog rada (završnog/diplomskog/specijalističkog/doktorskog rada - zaokružite odgovarajuće) i da sadržaj njegove elektroničke inačice u potpunosti odgovara sadržaju obranjenog i nakon obrane uređenog rada.

Kao autor izjavljujem da se slažem da se moj ocjenski rad, bez naknade, trajno javno objavi u otvorenom pristupu u Digitalnom repozitoriju Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Splitu i repozitoriju Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (u skladu s odredbama Zakona o visokom obrazovanju i znanstvenoj djelatnosti (NN br. 119/22).

Split, 22. rujna 2023.

Potpis studenta/studentice: Ana Pirić

Napomena:

U slučaju potrebe ograničavanja pristupa ocjenskom radu sukladno odredbama Zakona o autorskom pravu i srodnim pravima (111/21), podnosi se obrazloženi zahtjev dekanici Filozofskog fakulteta u Splitu.